

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

1293

OVID O. DENSUȘIANU

27 SEP 2012

„FILOSOFUL“

BIBLIOTECA „ASTREI“
(Asociațiunea pentru lit. rom. și cultura poporului român)
Centrala Sibiiu.
Nr. 25576

IAȘI
TIPOGRAFIA „ALBINA“ Str. SEULESCU No. 1
1926

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1964

191 91

1984

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromanului.ro/index/1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

Mamei mele,

Unchiului prof. dr. Const. Bacaloglu

cu

dragoste recunoscătoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/anul-1901-1932

Cartea ce o prezint azi publicului a fost scrisă acum un an, în reculegerea unui colţ de ţară. Pe lângă altele, două lucruri au întărit în mine hotărârea de a o publica.

Întâi: un sentiment de afecţiune faţă de un nenorocit a cărui prietenie mi-a fost scumpă; al doilea, convingerea că din aceste pagini de viaţă trăită se va desprinde o concluzie ce ar putea folosi tuturora.

Acei ce se aşteaptă la aventuri senzaţionale sau la descrierea unei iubiri mai mult de cât dramatică, vor fi desamăgiţi. Nici o aventură, nici o iubire; nici măcar creaţia unui tip — după cum titlul ar putea da a înţelege. Volumul de faţă nu-i de cât povestea unei crize sufleteşti aşa cum mi-a fost dat s'o urmăresc şi s'o pătrund: povestea unui copil de cincisprezece ani de care numai o întâmplare m'a apropiat.

Am căutat să evit sentimentalismele inutile pe care avântul unei sensibilităţi tinere le ar fi de altfel oarecum scuzat. Am căutat să evit de-asemenea descrierile prea lungi ce ar fi îngreuiat simţitor mersul acţiunei. Nu că descrierea n'ar fi prezentat interes: e vorba de Napoli, un oraş a cărui frumuseţe e îndeajuns de cunoscută; dar fiindcă am găsit că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

în cazul de față descrierea nu trebuia să existe decât ca o simplă și sobră complectare.

Având în vedere mediul, am pus totuși în lumină anumite trăsături caracteristice; astfel, partea întâia e mai mult o parte introductivă, menită să creeze culoarea locală.

Am așezat pe primul plan psihologia personagiului principal, insistând asupra frământării ce o pot provoca într'un suflet de copil părăsirea și singurătatea.

S'ar putea ca cuvântul «psihologie» — rostit de un debutant de douăzeci și doi de ani — să jignească urechile unor analiști încercați.

Și ar avea poate dreptate.

Cu gândul de a scrie o simplă nuvelă — atunci când m'am pus pe lucru, m'am găsit în fața unui subiect incompatibil cu o scurtă desvoltare.

Prea multe amintiri, impresii prea proaspete încă mă legau de acel trecut pentru a le putea sacrifica. Pe dealtă parte situația «eroului» cerea o oarecare muncă de analiză. Așa încât nuvela s'a întins luînd proporții (din fericire modeste) de roman.

Acei ce cer literaturii un ceas de uitare sau de distracție vor găsi paginele ce urmează cam triste. Totuși cred că o clipă de reculegere n'ar fi de prisos. Nu-i vorba de nici un strigăt de alarmă, de nici o biciuire a moravurilor; las această sarcină inteligențelor mature și talentelor formate, singurele care s'ar putea impune. Ținta mea a fost alta și mult mai modestă. N'am vrut decât să atrag atenția asupra unui sentiment care — după cum am spus și mai departe — e poate cel mai dureros din câte există: sentimentul de singurătate.

Vârsta neîngăduindu-mi o analiză subtilă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvanie.ro/mdrr1801-1932

m'am mărginit la linii generale, căutând să dau cititorului posibilitatea unei priviri de ansamblu ce va fi—sper—suficientă.

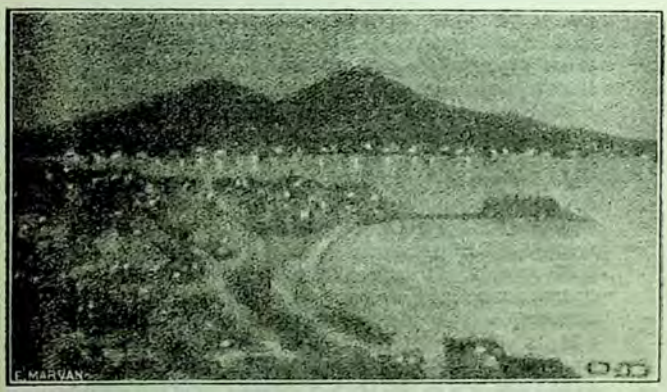
Oricum ar fi, mă voi considera satisfăcut dacă unele din aceste pagini măcar vor fi simţite. Am evitat — repet — pe cât posibil, accentele de sentimentalism : iar dacă unele părţi vor părea copilăroase şi naive aceasta e datorită împrejurărilor şi vârstei personagiilor. In schimb, se vor găsi lucruri ce, azi mai mult decât oricând, sunt de actualitate. Lucruri regretabile ca—de pildă—contrastul între micimea sufletească şi ipocrizia unor discursuri pompoase : laşităţi pe care oricine desigur le-a întâlnit dar pe care puţini au curajul de a le dispreţui.

In ce priveşte atitudinea ce am ales-o faţă de subiectul meu (fiecare autor îşi alege o atitudine) mi s'a părut că o participare sufletească n'ar prezenta nici un neajuns. Flaubert spunea că autorul trebue să fie absent în opera sa ca şi Dumnezeu în natură. Cu toată admiraţia ce o păstrez faţă de acest scriitor găsesc că impasibilitatea realistă prezintă totuşi unele inconveniente căci, după cum bine spune un critic francez «le public n'étant plus en communication avec l'auteur, reste froid et résiste à l'émotion qu'on veut lui donner sans être ému».

Totul stă în păstrarea măsurii. Şi cred că am realizat-o, aşa încât mi se va erta dacă dintr'un sentiment de prietenie am căutat să fac simpatică figura chinuită a unui copil care ar fi meritat desigur o soartă mai bună.

O. D.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Jos, la o depărtare de câteva sute de metri, întrecut și parcă păzit de masa întunecată a Vesuviului, Napoli strălucea de veselia luminilor sale tremurânde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

I

Ori de câte ori îmi întorc privirea îndărăt spre trecut, oprindu-mă cu mai multă insistență asupra fericitei vremi a copilăriei mele, din mulțimea atâtor figuri cunoscute, unele prietenoase și deschise, altele antipatice sau cu totul indiferente, întotdeauna mai vie, căci legată de mai multe amintiri și impresii, se desprinde fața palidă, bolnăvicioasă și tristă a unui fost coleg de bancă. Dintre cei douăzeci și șase de băeți câți eram atunci în clasa patra de liceu, a fost cel dintâi pe care l'am cunoscut dar nu cel dintâi prieten.

Cu toate că eram mereu alături în bancă, intimitatea între noi nu s'a născut de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cât târziu şi datorită numai unor împrejurări excepţionale. Aş fi putut să mi-l fac prieten chiar de a doua zi dacă n'aş fi descoperit într'însul o fire gânditoare şi tăcută de care firea mea doritoare de jocuri se lovea necontenit şi în zadar.

Din cauza acestui caracter închis colegul meu nu reuşise să-şi facă nici un prieten şi poate că nici nu căuta.

Totuşi nu era antipatic: sfios până la sălbătăcie avea cu toate acestea un fond de bunătate reală care dădea gesturilor şi cuvintelor lui o nuanţă de afectuoasă blândeţă.

Inteligent? Atunci n'aş fi putut s'o spun. Elev mai mult mediocru, activitatea lui şcolară trăda o inteligenţă medie, fără strălucire şi fără disciplină; gândindu-mă însă la reflecţiile pe care mi le-a făcut într'o zi de dureroasă slăbiciune regret că o inteligenţă atât de frumoasă a dispărut aşa de timpuriu.

Şase ani au trecut de atunci fără ca imaginea acestui coleg tăcut şi modest să se fi şters din mintea mea câtuşi de puţin. Par'că îl văd şi acum, cu trupul său slab închis într'o uniformă sărăcăcioasă şi cârpită, decolorată de o prea lungă întrebuinţare, privind cu indiferenţa în orele de recreaţie la veselia noastră sgomotoasă şi sburdalnică de care întotdeauna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rămânea străin. Intr'o zi la invitaţia mai stăruitoare a unui coleg se amestecă şi el în jocul nostru. Se vedea însă că era ceva forţat; zâmbetul silit, privirea distrată, trădau o gândire obosită şi absentă. După cinci minute trebui să se retragă. Aceasta a fost prima şi ultima dată că l'am văzut jucându-se.

La început, crezând într'o melancolie trecătoare nu mă preocupai câtuşi de puţin. Se spune că copiii sunt curioşi, e drept. Aceasta însă nu înseamnă că tot ce se petrece în jurul lor îi interesează; şi chiar în astfel de cazuri e o curiositate superficială şi nestatornică care trece de la un lucru la altul cu o capricioasă nerăbdare.

După câteva zile de cunoştinţă, întrebat de mine despre motivul „supărării“ sale, îmi răspunse prin câteva cuvinte evasive care, dacă nu-mi satisfăcură curiositatea nici n'o provocară mai mult. Il lăsai deci căutând pe lângă ceilalţi tovarăşi o prietenie mai veselă.

Şi zilele treceau fără ca vecinul meu de bancă să-şi schimbe firea. In afară de câteva cuvinte fără însemnătate pe care le schimbam cu dânsul în monotonia orelor de stud u, nici o relaţie mai strânsă nu exista între noi. In timpul recreaţiilor eu îmi recrutam alţi prieteni de joc; iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el, cum era mereu singur, îşi plimba meditaţiile prin sală.

Din cauza acestei singurătăţi gânditoare camarazii îl porecliseră „Filosoful". Şi într'adevăr porecla i se potrivea bine, aşa de bine încât chiar pedagogul a adoptase. Dacă n'ar fi fost apelurile zilnice ale profesorilor sunt sigur că numele său de familie: Castelli, ar fi fost repede uitat. Nu ştiu dacă ironia ascunsă sub această poreclă îl jignise vreodată; ceace ştiu bine însă e că pe vremea mea porecla aceasta circula ca o monedă curentă prea obişnuită şi prea cunoscută pentru ca cineva s'o mai bage în seamă.

Nu voi insista prea mult asupra vieţei mele de internat de la începutul anului şcolar până la vacanţa Crăciunului. Viaţa de internat (şi cine n'a cunoscut-o?) e egală peste tot: la Neapoli ca şi la Roma, la Paris ca şi la Bucureşti. Aceiaşi atmosferă severă, acelaş trai monoton, aceleaşi intrigi, aceiaşi succesiune neschimbată de ore de repetitoriu cu scurte pauze de recreaţii.

S'a spus că suferinţa împărtăşită e întotdeauna mai uşoară. Într'adevăr, dacă n'ar fi mulţimea colegilor care te înconjoară şi care formează, în spaţiul restrâns mărginit de patru ziduri goale, o societate în miniatură, otrăvită ca şi cea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm1901-1932

laltă de invidii ascunse, de ipocrizii perfide şi de indignări tăcute, izolarea internatelor, chinuitoare deja prin ea însăşi, ar fi insuportabilă.

Printre camarazii mei de repetitor dintre care un sfert era alcătuit numai din calabrezi şi sicilieni, se aflau câţiva napoletani care, născuţi şi crescuţi la oraş şi făcând parte din familii mai bune, aduceau o notă de distincţiune în mijlocul unei majorităţi de voinici dar vulgari provinciali. De aceea clasa se găsea împărţită în două tabere: deoparte aceia originari de la ţară, veniţi să urmeze studiile în renumitul internat napoletan, purtând pe obrazul inexpresiv şi rumen, în gesturile greoaie şi brutale, o grosolană mândrie de viitori proprietari bogaţi; de cealaltă: orăşenii, în majoritate napoletani, deosebindu-se de cei dintâi printr'o delicateţă de trăsături şi de maniere care trădau o educaţie mai aleasă, săvârşită într'un mediu mai rafinat. Datorită acestei deosebiri şi din ciocnirea acestor două mândrii: mândria atotputernică a banului şi aceea cu pretenţie de aristocraţie, o antipatie instinctivă, hrănită uneori de uri personale, încorda relaţiile ambelor grupuri. De aici nenumărate conflicte individuale, întovărăşite de bătăi şi cuvinte injurioase cărora reuşeau să le pună ca-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

păt numai ameninţările furioase ale pedagogului.

Singurul care reuşise să pătrundă în cercul orăşenilor şi aceasta mulţumită numai unei prostii într'adevăr distractive era un anume Baruffa, feciorul unui bogătaş din împrejurimi şi fabricant a nu ştiu câte soiuri de brânză. De o rară ignoranţă, numele său ajunsese să slujească profesorilor drept termen de comparaţie. „Ignorant ca Baruffa" fraza aceasta era lovitura de graţie cea mai eficace pe care cineva ar fi putut s'o dea unei culturi mărginite. Pe lângă convingerea că oul e un mineral şi că cuvântul „măgar" este un adverb, el mai avea o siguranţă, anume că pământul are patru poli: polul sud, polul nord, polul de mijloc şi equatorul.

Ca fizic, n'ar fi fost urât dacă natura care — în ce privea inteligenţa — fusese sgârcită cu dânsul pentru a nu se depărta probabil de veşnicul ei echilibru, nu i-ar fi dat în schimb un nas ale cărui dimensiuni respectabile îi dădeau chiar de la prima vedere un aer caraghios.

Ce a fost cu nasul acela timp de un an e greu să vă închipuiţi. Unii îl pipăiau, unii îl trăgeau, unii îl turteau.

Nu cred să fi existat printre noi vre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

unul care să nu-l fi atins odată, fie chiar în treacăt.

Intr'o dupăamiază, un drac de Milanez, ajuns la Neapoli în urma a nu știu căror împrejurări ciudate, înalt cât o prăjină și de o slăbiciune de desperat cu toate că mânca cât zece, profitând de insensibilitatea somnoroasă a lui Baruffa care găsise mai comod să doarmă decât să citească și folosindu-se de niște aquarele sustrase în chip misterios din pupitrul unui vecin, depuse pe faimosul nas, în liniștea solemnă a repetitorului, toate nuanțele de culori de care dispunea.

Râsul provocat de vederea acestui spectacol profanând tăcerea reglementară a orelor de studiu dacă a fost sănătos ne-a costat totuși cam scump : lipsa dreptului de plimbare timp de două zile plus o plictisitoare predică din partea subdirectorului.

Din tot repertoriul de distracții datorit sărmanului Baruffa, adevăratul număr de sensație il alcătuiau totuși anumite representații serale la care veneau să asiste uneori și câțiva pedagogi în disponibilitate.

Cu un aer teatral și având grijă înainte să-și ridice pantalonii până aproape de genunchi crezând că dă astfel un mai mare efect exibiții sale, numitul Baruffa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901 1932

executa, în mijlocul unor spectatori zâmbitori şi în aparenţă concentraţi, unele dansuri macabre, întovărăşite de gesturi şi priviri fioroase de un haz de nedescris. Dar mai mult decât dansurile ne înveselea toaleta: acei pantaloni ridicaţi până la pulpă accentuând caraghioslâcul unor mişcări de nebun...

Intre astfel de distracţii meschine şi preocupările şcolare, vremea trecu repede. Decembrie sosi şi cu Decembrie ploile nesfârşite caracteristice iernelor napoletane.

Câteodată, în timpul orelor de studiu, întrerupând citirea unei lecţii mai grele, ridicam privirea la geamurile aburite ascultând, în tăcerea marelui repetitor, monotona plângere de afară. O nostalgie vagă, hrănită de amintirea zăpezii, mă cuprindea atunci. Imagini confuze se trezeau... Revedeam casa părintească, grădina liniştită, veselă de flori şi de soare, acum desigur albă... Şi înaintea ochilor ce nu mai vedeau nici pedagogi nici ziduri, trecea viziunea unor câmpii nemărginite, mângâiate de o blândă zăpadă...

Gândul apropiatei vacanţe spulbera însă repede melancolia acestor doruri de o clipă. Numai o lună ne despărţea de Crăciun şi deja în convorbirile noastre tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceau planuri de viitoare petreceri. Unii aşteptau cu linişte senină sosirea celor două săptămâni de libertate ; alţii, mai nerăbdători, începuseră să şteargă în calendar fiecare zi care trecea. Intre grupuri discuţiile deveneau animate: unii spuneau că se vor duce zilnic la teatru, alţii la circ, alţii la cinematograf, iar toţi se jurau că vor rămâne o lună acasă «zică directorul ce o vrea».

Ziua atât de aşteptată sosi în sfârşit. Din ajun deja internatul devenise de nerecunoscut.

Ca un vânt ce abătându-se brusc pe liniştea unei câmpii, aduce în vegetaţia biciuită fiorul unei vieţi până atunci adormite, tot aşa frământarea pregătirilor, grija bagajelor de făcut, veselia libertăţii apropiate, treziseră liceul din adânca-i toropeală. Repetitoarele, adineauri solemne de prea multă tăcere, răsunau acuma de strigăte nenumărate, de paşi grăbiţi, de pocniturile pupitrelor închise cu putere peste care din când în când se ridica, neputincios şi răguşit, glasul ameninţător al pedagogilor. Teama pedepselor, precauţia cuvintelor şoptite în orele de studiu cu enervanta grijă a unei neobosite supravegheri, numai erau de cât o amintire depărtată evocată cu răutăcioasă ironie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spre seară, animația pregătirilor se potoli. După masă însă, profitând de obișnuita recreație ce preceda culcarea, organizarăm un concert. Printre noi era un venețian care se pricepea la mandolină și un napoletan care cânta din gură. Problema artiștilor fiind rezolvată, rămânea acum repertoriul. Dar aici se ivi piedica cea mare. Unii doreau să audă «Capinera», alții propuneau «Santa Lucia», un ultimul se ruga pentru «Cosetta». Căzuți în sfârșit de acord, pe când concertiștii își pregăteau talentele, unul prin pocnituri de coarde iar celălalt prin întrerupte note desperechiate, cineva făcu o poetică reflecție.

Dacă am deschide fereastra balconului și am cânta afară? Frigul fiind suportabil iar cerul senin, realizarea acestei dorinți nu era tocmai imposibilă, așa încât după o scurtă consfătuire hotărârăm să urmăm sfatul ingeniosului coleg.

Ideia acestui concert la aer curat, pe luna lui Decembrie care, dacă la Neapole nu-i așa de friguroasă prezintă totuși primejdiile sale, ar părea oare cum ciudată dacă te gândești că pentru priveliștea câtorva case vecine ne expuneam nebunește la vre-o boală. Adevărul însă e că în urma înființărei provizorie a unui spital militar în localul din centrul ora-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index-1901-1932

şului, de la 1916 liceul se mutase în reşedinţa sa de vară aşezată pe apropiata colină Vomero de unde, mulţumită poziţiei ridicate, vederea oraşului şi a golfului se deschidea într'adevăr minunată.

După un mic incident cu pedagogul, care fu aplanat repede, eşirăm pe balcon.

Era o noapte liniştită şi senină, una din acele nopţi admirabile pe care Napoli le oferă după o serie neîntreruptă de ploi. O adiere răcoroasă şi inegală, venind din partea mării, legăna copacii grădinei desfrunzite, luminată pe alocuri de lună. Jos, la o depărtare de câteva sute de metri, întrecut şi parcă păzit de masa întunecată a Vesuviului, Napoli strălucea de veselia luminilor sale tremurânde. Şi un sgomot confus, când intensificat când slăbit de capriciile vântului se ridica de la marele oraş, ca o pulsaţie dezordonată a vieţei sale febrile. Inaintea noastră Capri, înconjurată cum era de ape întunecate, avea aerul unei păzitoare singuratice veghind pe visul mării.

...Vi s'a întâmplat vreodată să auziţi o melodie napoletană?... Lucru ciudat, acest popor recunoscut ca vesel, e creatorul unei muzici nostalgice, încărcată de o intimă tristeţă. Nu-i lipsesc bine înţeles cântecele de bucurie; acelea mai re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

prezentative însă acelea în care sufletul poporului respiră cu mai multă intensitate de adevăr şi de expresie, sunt mai toate triste.

O nostalgie nespusă, precizată de cuvintele ce le întovărăşesc, dă notelor prelungite o nuanţă de duioşie vagă, unde şoaptele mării, reculegerea amurgurilor estompate, amintirea unei iubiri trecute dar nu distruse, se pierd într'o melancolică dorinţă de uitare. Napoletanul, vesel de obicei, când începe să cânte devine serios... Parcă văd şi acum în umbra marelui balcon, feţele întunecate ale colegilor pe care o simplă melodie populară ajunsese să şteargă expresia unei bucurii atât de scumpe... Poezia adevărată să fie oare tristă?

In noaptea aceea adormii târziu. Sosirea zilei atât de dorite, înfrigurarea acelui ajun încheiat de cântece a căror muzică îmi răsuna încă în ureche, elaborarea atâtor planuri de petreceri, mă ţinură treaz multă vreme. In sfârşit, când târziu, foarte târziu, obosit de gânduri, eram pe cale să adorm, un sgomot ciudat asemănător cu un plâns înăbuşit mă făcu să ridic capul. Un plâns? Nu, era imposibil. Cine ar fi putut să plângă în noaptea aceea?

In dormitorul tăcut unde lampa albas-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/nr1901 1932

tră atârnată de tavan arunca o lumină vânătă, nu se auzea de cât respiraţia unui somn greu dar liniştit. «Mi s'a părut» îmi spusei. Dar abia isprăvisem să pronunţ aceste cuvinte că din nou sgomotul se ridică.

Cineva plângea, era sigur. Dar cine?... Rezemat cu cotul de perne stătui nemişcat să ascult. Un sughiţ mai puternic mă orientă. Era în rândul meu, la stânga... Patru paturi mă despărţeau de capăt. Printr'o selecţiune rapidă căutai să mă lămuresc.

Vecinul meu? Imposibil. L'aş fi recunoscut imediat. Să fie D'Angelo? Nici el; prea îl văzusem vesel în cursul zilei. Laviano atunci?... Dar nu mă plictisise toată ziua cu veşnicele lui proecte de distracţii? ...Nu mai rămânea de cât «Filosoful»...

„Filosoful!" De când nu mă mai îngrijeam de el, aproape îl uitasem... Era aşa de tăcut, mi se părea o figură atât de neînsemnată, încât nu-i mai simţeam nici apropierea... Da, el plângea... Dar de ce? De ce?!... Orb ce eram! Cum de nu observasem izolarea sălbatecă în care se închisese în ultimele două zile? Toţi goleau dulapurile pentru a face bagajele, numai al său rămânea intact; toţi erau veseli, numai el era trist; toţi cân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tau, numai el tăcea... Suferea deci... Tristeţa aceea meditativă pe care o atribuiam unui caracter închis din natură era atunci datorită unei dureri continue şi nemărturisite pe care nimeni probabil n'o bănuise, de care nimeni în orice caz se preocupa... O grămadă de detalii nebăgate în seamă îmi veneau acum în minte...

Haina aceia decolorată şi sărăcăcioasă, cârpită în zece locuri ; acei pantaloni prea scurţi, vechi de nu ştiu câţi ani, cerşafurile acelea observate în treacăt şi marcate de stampila liceului trădând lipsuri ce atingeau până şi strictul necesar... Era oare posibil ? Dar atunci cu ce plătea taxa destul de ridicată a internatului ? Părinţii lui... Părinţii ? Dar îi avea el oare ? Şi dacă îi avea unde erau ? De trei luni de când eram în liceu, odată nu călcase pragul vorbitorului... Pe când fiecare din noi primea duminica vizita părinţilor sau a unei rude, el nu vedea pe nimeni, nici chiar pe un corespondent care să-i aducă măcar un pachet de dulciuri...

Asociaţia de idei aducea apoi alte amintiri : privirile dispreţuitoare ale pedagogului, de pildă, şi pe care numai acum le pricepeam... Cum de nu observasem toate acestea ? Sau, mai bine zis, cum de nu mă gândisem ?... Ca şi cum aş fi fost vinovat... Vinovaţi erau numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr_901-1932

cei patrusprezece ani pe care îi aveam, căci la patrusprezece ani, în afară de şcoală câteodată, nu vezi decât distracţii şi jocuri. „A trebuit s'o aud, pentru ca să-ţi pricep durerea, sărmane „Filosof“... Trei luni am stat lângă tine fără să bănuesc măcar o clipă că împreună cu tine, la o palmă de veselia mea, trăia o întreagă suferinţă... Şi nu mi-ai spus nimic, cum nimic n'ai spus de sigur nici celorlalţi căci te temeai de nepăsarea lor care te-ar fi lovit ca o jignire... De acum înainte însă îmi va deschide sufletul, îmi vei spune tot ce ai, şi poţi să fii sigur că te voi pricepe căci, cu toate că sunt fericit, am o familie departe... Iţi promit deasemenea că voi tăcea, ceeace nu mă va împiedica însă să te ajut...“

Conversaţia aceasta imaginară, prelungită mai departe, sfârşind prin a mă obosi, cu capul plin de idei generoase şi sufletul înduioşat de milă, închisei ochii şi adormii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?m=1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ a „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

II

Convorbirea cu „Filosoful", fixată în gândul meu pentru a doua zi nu avu totuşi loc. Abia sunase clopotul primei recreaţii, când servitorul însărcinat cu primirea părinţilor veni să mă cheme. Imi luai pachetele în grabă şi coborîi în vorbitorul încă gol unde mă aştepta mama. Bucuria acelei clipe atât de însemnată pentru un intern mă împiedică să-l salut pe „Filosoful" aşa cum aş fi dorit. O privire afectuoasă intovărăşită de o grăbită strângere de mână, atâta tot. Nici un cuvânt care să-l facă să bănuiască adevărata dragoste ce începeam să o simt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

pentru el. Mi-ar fi fost de altfel imposibil înconjurat cum eram de toţi colegii care mă felicitau. Căci eram cel dintâi chemat pentru eşire, cum trebuia să fiu şi cel din urmă la întoarcere.

Nu mă voi opri asupra felului cum mi-am petrecut sărbătorile. Dacă aş fi avut vârsta de optsprezece ani—care este în general aceea a debuturilor sentimentale —înregistrând vre-o cucerire, aş fi avut poate de descris un cap adorabil de fetiţă, cu raze de lună, cântece de mandolină ori de chitară; toate acestea într'o atmosferă parfumată de scrisori. Lucruri banale în fine, care n'ar fi prezentat de cât interesul unei stângăcii caraghioase, accentuată de făgăduieli de veşnică iubire.

Dar aveam patrusprezece ani ceeace înseamnă că nu iubeam nici o fată, că nu contemplam luna, că nu cântam din mandolină şi că nu cunoşteam încă ipocrizia jurămintelor romantice.

In afară de câteva cadouri şi vederea unor filme aventuroase, viaţa mea din timpul vacanţei fu egală cu aceea a tuturor băeţilor care, între o plimbare şi o bomboană, găsesc vreme să citească un roman poliţienesc.

Dar momentul întoarcerei la liceu sosise. Prelungii sărbătorile cu încă două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

zile apoi, cedând insistenţelor mamei şi împins de teama unei posibile pedepse, îmi luai drumul suspinelor.

Intrând în repetitor, găsii pe colegii mei care, mai conştiincioşi decât mine, se întorseseră deja, ceva mai graşi şi mai rumeni de cum îi lăsasem. „Filosoful“ dimpotrivă îmi apăru mai slab, mai palid. In cursul sărbătorilor mă gândisem adesea la el care rămăsese probabil acolo, singur în liceul pustiu, între nepăsarea directorului şi răutatea dispreţuitoare a pedagogului. Şi ca în noaptea aceea, reînoisem hotărârea fermă de a-l ajuta, de a-i fi un prieten bun, un confident înţelegător căruia să-i mărturisească povara atâtor umilinţe acumulate.

Să-i fiu prieten... dar cum? Prin ce mijloace să sparg bariera acelei izolări voluntare?... Mai mult decât simpatia trebuia să-i câştig încrederea.

Chiar în seara aceea căutai să mi-l apropii. Il întrebai dacă nu dorea ceva, „vre-o carte de citit, de pildă... La nevoe aş putea să-l ajut la învăţarea unei lecţii mai grele, la corectarea unui desen... Să nu se jeneze, mă oferam cu plăcere, numai să-mi ceară...“

La aceste atenţii „Filosoful“ răspundea prin fraze scurte, întovărăşite de zâmbete recunoscătoare. Mă mulţumea din tot su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fletul, dar pentru moment n'avea nevoe de nimic... ; mai târziu, poate... «Aşa, o carte de citit din când în când... Timpul trece încet în internate».

Cu toată recunoştinţa manifestată în cuvintele lui, simţeam că cu greu mi s'ar fi deschis. Privirile mirate pe care le îndrepta spre mine exprimau o încredere superficială şi nehotărâtă. Mult timp ar fi trebuit s'aştept până să i-o câştig definitiv dacă o întâmplare dureroasă n'ar fi grăbit legătura acestei prietenii atât de căutată.

Două zile după întoarcerea mea la liceu, pe când, treziţi la şase dimineaţa de obişnuitul clopot matinal, ne îmbrăcam somnoroşi, sub-directorul intră în dormitor cu un aer misterios. Felul cum era făcută această vizită, pe cât de neaşteptată pe atât de neobişnuită, era departe de a ne linişti. O tăcere bruscă se făcu în sală ; mâinile se opriră, iar ochii adineaori şterşi şi fără expresie, străluciră de curiozitate.

După ce schimbă încet câteva cuvinte cu pedagogul. sub-directorul se apropie de patul de lângă uşă, aşezat la capătul rândului, deschizând dulapul respectiv.

Era o percheziţie. Motivul ei îl găsii imediat amintindu-mă de conflictul din ajun între pedagogul şi Baruffa, din cauza

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

unei provizii alimentare pe care acesta din urmă o adusese de acasă. Regulamentul oprind astfel de provizii «cu totul absurde deoarece mâncarea administrată de liceu e mai mult de cât suficientă», pedagogul își făcuse sub formă de raport ceeace se numește datoria. Mă întorsei instinctiv spre Baruffa. Sărmanul era verde. Căutând să-și dea o atitudine indiferentă, arunca spre dulap niște priviri magnetice în stare să scoată ele singure toată brânza rămasă, dacă dulapul care o conținea n'ar fi fost închis. S'o ascundă nici pomeneală, căci observase deja ironica insistență cu care îl spiona pedagogul. Cinci paturi îl despărțeau de acela unde era sub-directorul. In ce stare sufletească petrecu Baruffa cele zece minute întrebuințate de superior pentru a ajunge până la dânsul, numai el știe. Pedeapsa ca pedeapsa, dar brânza... trei chilograme, calitatea întâia, cu eticheta «extra»... și bună!

Când veni rândul lui, sub-directorul, un om răutăcios și ironic, îl întrebă:

— Ce-i cu d-ta, Baruffa? Ești cam palid azi...

Baruffa, cu gura strâmbă ca un copil ce e gata să plângă, bâlbâi:

— Sunt bine, d-le director...

— Arată-mi atunci ce ai acolo.

— N'am nimic, d-le director...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Iar director ?... N'ai nimic, zici ?... Deschide dulapul să văd şi eu... Sau stai... Ce zici, d-ta, d-le Cortese, să-l perchiziţionăm sau nu ?

— Cum credeţi d-v., răspunse pedagogul căutând să stăpânească râsul.

— Hai să mă uit... D-le Baruffa, eşti bun să deschizi dulapul ?

Sărmanul, care la întrebarea ipocrită a sub-directorului nehotărât să-l perchiziţioneze sau nu căpătase un neaşteptat curaj, la auzirea acelei porunci plecă capul resemnat.

Din dulapul deschis eşea un miros de brânză aşa de puternic încât te-ar fi trăsnit la zece paşi. Sub-directorul însă se făcu că nu simte nimic.

— Aici ?... Nişte haine, bine... Aici lucruri de toaletă... aici rufe... Dar ce-i acolo, de e aşa tare ?

— Nişte ghete...

— Printre rufe ?.. Păi acolo se ţin ghetele ?

Ce ghete! Brânză, cârnaţi, smochine, fripturi reci, mere ; o întreagă băcănie...

— Bine d-le Baruffa, brânza ca brânza... eşti fabricant. Dar astea ?... Dar astea ?.. In sfârşit o să-mi faci un pachet din tot ce am scos şi vei veni pe urmă cu mine.

Mai încolo percheziţia fu făcută repede, cu opriri scurte. In afară de nişte fructe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

sequestrate unui calabrez, ceilalți scăpară neatinși.

Ultimul perchiziționat fu «Filosoful».

— D-ta ?... Dar d-ta n'ai niciodată nimic... Infine... Asta ce-i ?... Uniformă ?... Spune mai bine că a fost. Cu zdreanța asta ești d-ta la plimbare ?... Da ?... Ei bine, de acum înainte îmi vei face plăcerea de a rămâne acasă... Jos n'ai nimic ? Rufe, ghete... Dar obiectele de toaletă ?... Priviți, domnilor, nici un obiect de toaletă !... Ce mizerie !

Uitându-te la «Filosoful» ai fi zis că cuvintele acestea, rostite cu glas tare înainte a douăzeci și cinci de interni care-l priveau cu curiozitate, îi scoseseră tot sângele din vine. Palid ca un mort, cu ochii ațintiți la pământ, stătea nemișcat ca și cum trupul său slab s'ar fi deodată prefăcut în piatră. Nici în timpul ocărilor nici după, nu scoase o vorbă ; iar când formarăm rândurile pentru a trece la repetitor, în loc de a sta la mijloc cum făcea deobicei, se puse în urma tuturor ca pentru a evita astfel tortura privirilor.

La rândul meu, fără ca el să bage de seamă, îi urmăream toate mișcările. Odată în repetitor se așeză în bancă, deschise o carte, își puse capul între mâini. Cuprins de indignare și de milă, vroii să deschid gura, să-i vorbesc, să-i spun că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu era singur, că printre atâtea suflete nepăsătoare era unul care-l stima şi care va şti să-l iubească, dar nu putui. Nu ştiam cum să încep şi apoi poziţia lui plină de reculegere mă intimida. «Ce o fi gândind ?» mă întrebam cu nelinişte privind la capul acela ascuns pe jumătate de pumnii încleştaţi ce-l strângeau... "Cât trebue să sufere... Şi n'a spus un cuvânt ; dacă n'ar fi devenit atât de palid ai fi crezut că n'a auzit... Dar ce are ?... Nu cumva ?... Chinuit de un gând, mă aplecai spre dânsul pentru a-i vedea ochii...

Ghicisem. „Filosoful" plângea ; dar aşa de încet, încât în afară de mine, nimeni împrejurul lui nu-l auzise. Lacrimile, alunecând pe obrazul înroşit de fierbinţeala lor, cădeau pe cartea deschisă, udându-i paginile.

La vederea acelui corp delicat căruia sughiţurile înăbuşite îi dădeau tresăriri convulsive, nu mai putui rezista. Mă uitai la pedagog şi încredinţat că, adâncit cum era în citirea unui curs voluminos, n'ar fi putut să mă vadă, mă aplecai spre «Filosoful» şi apucându-l de braţ îi şoptii :

— Nu mai plânge... Dacă ai şti ce rău îmi faci şi cât ţin la tine... Dar stăpâneşte-te, căci altfel te vor vedea ceilalţi şi atunci...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/index1901-1932

La amintirea celorlalți, „Filosoful“ făcu o vădită sforțare pentru a se liniști. Întoarse puțin capul pentru a se asigura că nu-l văzuse nimeni, dar nu se uită la mine.

— Ascultă—urmai eu—poți să ai încredere în cuvintele mele... Te iubesc mult și vreau să-ți fiu prieten, căci ai nevoe... Da, nevoe... Iți aduci aminte de seara din ajunul vacanței?... In seara aceea tu plângeai și eu te-am auzit... Numai atunci am priceput că suferi. Până atunci nu bănuiam nimic, de asta eram cam rece cu tine... Erai atât de tăcut, nu vorbeai cu nimeni... Când te întrebam de ce erai supărat îmi răspundeai că nu aveai nimic, că așa ți-e felul.. Și crezând în cele ce spuneai nu m'am mai ocupat de tine... Dar de acum înainte lucrurile s'au schimbat căci nu mai ești singur... Vom fi întotdeauna împreună, nu-i așa? Și de Paște vei veni la mine... Și vei fi vesel și îmi vei spune tot ce ai pe suflet, ca unui frate... Cum zici?... In recreație? Bine... Nu, nu voi spune nimănui nimic, îți promit... și ori decâte ori vei avea nevoe de ceva, să-mi spui... Dar ștergeți lacrimile... așa, bravo... De ai ști ce bucuros sunt...“

Cât de ciudat ești, suflet omenesc, în care o vorbă bună, un gest afectuos fă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cut la timp, ajunge adeseori să înăbuşe plânsul unei dureri nedrepte! Inconştienţi ce suntem, blestemăm pe Dumnezeu pentru mizeriile îndurate, fără să ne dăm seama că dacă ne-a dat o viaţă chinuită a pus în acelaş timp în noi un avânt care—tot atât de firesc dar mai puternic decât suferinţa—ne dă curajul de a trăi: nădejdea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvana.ro/mdrr_901_1932

Printre altele, „Filosoful" își amintea de niște excursii făcute cu trăsura în împrejurimile Romei, excursii de la care nu se întorcea decât târziu, în liniștea melancolică a amurgului, pe un drum aproape întunecat, la pasul ostenit al calului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Povestea „Filosofului“ era simplă dar tristă.

Născut la Roma, nu împlinise încă un an când tatăl lui, un scriitor cunoscut şi bine apreciat în lumea literilor, enervat de continue neînţelegeri şi temându-se poate de responsabilitatea unei datorii ce-i se părea prea grea, părăsi nevastă şi copil, plecând în lumea largă.

Amintirea acestui părinte era atât de vagă încât chiar întâlnindu-l, „Filosoful“ n'ar fi putut să-l recunoască. Ştia numai că era un fel de misantrop pentru care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ro/din1901-1932

viaţa se rezuma într'un singur cuvânt: munca. Mai încolo nimic.

Mama lui, rămânând credincioasă unei hotărâri luată probabil de mai înainte, evitase cu încăpăţînare să vorbească despre dânsul, pe care se părea că l'a uitat.

Din prima perioadă a copilăriei sale, „Filosofului“ nu-i rămăsese decât o imagine confusă asemănătoare cu o viziune de crepuscul.

Incepând de la patru ani însă, amintirile deveneau mai netede.

Schimbând o locuinţă prea mult legată de trecutul dureros pentru ca să nu-l evoce, mama lui îl luase cu dânsa într'o pensiune din liniştitul cartier Ludovisi unde, între afecţiunea maternă şi mulţumirea unui trai plin de „confort“, micul Roberto petrecu singurele zile într'adevăr fericite a vieţei sale. In afară de frumuseţea cartierului, noua locuinţă mai prezenta avantajul unei atmosfere de intimitate familiară, căci numărul persoanelor ce se aflau acolo fiind relativ restrâns, legăturile de prietenie se găseau astfel simţitor înlesnite.

Printre cunoştinţele doamnei Castelli era o tânără aristocrată, soţia baronului Corsi, al cărei copil nu întârzia să se împrietenească cu Roberto. Figura acestui tovarăş de jocuri pe care nu trebuia să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901 1932

mai revadă niciodată, se păstrase netedă în mintea «Filosofului» care vedea într'însa un fel de simbol depărtat al bucuriei de altădată.

După doi ani de şedere în pensiunea Ludovisi, mijloacele de care dispusese până atunci începând a se restrânge, doamna Castelli fu nevoită să se mute.

Pe de altă parte copilul, care avea acum şase ani, trebuia dat la şcoală şi aceasta însemna o cheltuială nouă, cu atât mai grea cu cât era inevitabilă. Iarna de asemenea se apropia şi cu iarna începutul anului şcolar. Neavând, în afară de o soră şi dânsa nevoiaşă, rude pe care să se bizue, doamna Castelli, folosindu-se de o diplomă în litere luată pe vremuri la Universitatea din Paris, se angajă ca profesoară de franceză într'un liceu de fete. La rândul său, Roberto fu înscris ca semi-intern la o şcoală primară, spre a-şi începe studiile.

Nevoit să se prezinte la şcoală la opt dimineaţa, viitorul «Filosof» nu se întorcea la noua sa locuinţă din strada Ripetta de cât seara la şase. Intrând în camera de culcare a mamei sale care slujea în acelaş timp şi de odae de lucru, Roberto găsea sărmana femee aşezată la masă, adâncită mai întotdeauna în corectarea unor compoziţii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ştiind că nu trebuia s'o deranjeze, după ce o săruta, copilul se aşeza tăcut într'un colţ, răsfoind la întâmplare o carte de şcoală. Dar liniştea odăii, întristată de tic-tacul monoton al ceasornicului atârnat de perete, în loc de-al dispune la lucru, îi umplea sufletul de o nedefinită melancolie.

Intr'o seară, întorcându-se spre fiul ei, doamna Castelli surprinse în privirea-i pierdută o expresie de dureroasă reculegere.

— La ce gândeşti ?

Roberto tresări şi întoarse ochii spre dânsa, dar nu răspunse nimic.

— La ce gândeşti ? Spune-mi...—insistă doamna Castelli părăsind lucrul şi apropiindu-se de copilul ei. Iţi pare rău că nu stau cu tine ?... Da ?... Parcă eu n'aş dori să stăm mereu împreună... Dar trebue să muncesc şi aceasta o fac numai pentru tine, pentru ca să nu-ţi lipsească nimic şi să fii bucuros... Căci mama ta te iubeşte mult şi vrea să te vadă vesel ; auzi tu ? vesel, nu aşa cum eşti acuma... Lasă, Duminică ne vom duce la Pincio, acolo unde e muzică, îţi aduci aminte ? şi unde sunt atâţia copii... Dar ridică capul, dacă vrei să-mi faci plăcere... Auzi ? ridică capul.

Roberto rămânea însă nemişcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Exigenţa acelei munci ce nu dădea mamei sale nici timpul de a sta cu dânsul, oboseala obrazului ei veşnic palid, atmosfera aceea de reculegere care accentua dureros singurătatea, începuseră a-l întrista. Cu toate că avea numai şase ani pricepea totuşi că nu dânsa era de vină ci altcineva pe care nu-l văzuse niciodată, căruia n'ar fi putut să-i dea nici un nume, despre care ştia însă că era crud. Şi privind la profilul mamei, îngălbenit şi mai mult de lumina lămpii, o inexplicabilă teamă îl cuprindea.

Sărbătorile aruncau din fericire o veselie bruscă în monotonia aeestei vieţi fără schimbare. Lecţiile de citit, compoziţiile de corectat, grija şcolii într'un cuvânt se pierdea atunci în bucuria unei libertăţi scump câştigate.

Printre altele, «Filosoful» îşi amintea de nişte excursii făcute cu trăsura în împrejurimile Romei, excursii de la care nu se întorcea de cât târziu, în liniştea melancolică a amurgului, pe un drum aproape întunecat, la pasul ostenit al calului. Şi în sufletul lui de copil încă neştiutor dar sensibil, umbra «Campagn-ei romane» lăsase o impresie de poetică religiozitate, adâncă ca reculegerea clopotelor ce sunau «Ave Maria» la asfinţit.

Trecură trei ani... Crescând, Roberto

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

devenise un băiat silitor, cam palid poate, dar sănătos. Fără greutate ajunsese să se clasifice cel dintâi din clasă, câştigând astfel simpatia profesorului care—ghicind poate o tristeţă în ochii atenţi care-l priveau—îl luase sub afectuoasă ocrotire. Silinţă lăudabilă dar pe deoparte zadarnică. Căci pentru elevul silitor mai presus de cât şcoala era mama, şi mama devenea din ce în ce mai palidă, se arăta din ce în ce mai obosită. O muncă zilnică de şase ore de predare, suportată cu curaj căci îi dădea posibilitatea să-şi crească copilul dacă nu aceea de a se îngriji pe dânsa, începuse a o istovi.

Intr'o seară pe când, controlat de ea, repeta lecţiile citite, Roberto observă în ochi-i obosiţi o strălucire ciudată.

— Ce ai mamă, nu ţi-e bine?

— Ba da—răspunse dânsa, evitând privirea copilului aţintită pe obrazu-i slab—... Dar să continuăm. Cezar deci...

Degeaba... Gândul că mama lui ar putea să fie bolnavă îndepărtase de Roberto orice preocupare istorică. Ideile începură a-i se confunda în aşa chip încât Cesar ajunsese să omoare pe Agrippina pe când Nero trecea călare Rubiconul. Şi cine ştie ce revoluţie istorică s'ar fi întâmplat în seara aceea dacă doamna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Castelli, enervată de atâta zăpăceală, n'ar fi întrerupt brusc ascultarea.

— Mai bine să ne oprim aici, căci nu ești bun la nimic astăseară... Te voi asculta mâine dimineață înainte de a te duce la școală. Și te rog să nu mai fii zăpăcit... Nu mă privi așa lung că nu mă înduioșezi. Ia-ți mai bine cartea și recitește lecția, că ai spus niște prostii azi de mi-a fost rușine mie să te aud...

Și închizând cartea cu sgomot, se sculă.

Făcu câțiva pași apoi se opri, și întorcându-se spre Roberto care o privea mirat:

— Numai face pe supăratul acuma. Te am certat pentru binele tău. Dacă ai fi fost prost n'aș fi zis nimic. Dar înveți bine, toată lumea te laudă... Ce ar fi zis profesorul dacă te ar fi auzit? Crezi că i-ar fi părut bine? Desigur că nu... Dar ce stai acolo? Vino aici lângă mine... Așa. Mama ta te iubește mult, vezi tu, și nu-i pare bine când aude pe copilul ei spunând prostii.

In fond, sărmana femee regreta nervositatea de adineaori. Dar copii văd uneori prea multe, mai multe de cât ar trebui. Nu atât greșelile cât perspicacitatea lui o supărase. Ce nevoe era să observe că e bolnavă? Nu era deja destul de sacrificat? Și în gândul ei se ruga la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvana.ro/mdrr_1901_1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ a „ASOCIAȚIUNII“ SIBIIU

Dumnezeu pentru ca să-i redea sănătatea spre a mai avea putere de a munci.

Era în luna lui Decembrie. Cu două zile înainte o ploaie torențială, neașteptată după o dimineață limpede deși răcoroasă, surprinsese pe doamna Castelli pe când se întorcea acasă. Delicată cum era, apa aceea căzută după căldura înăbușitoare a clasei, nu putea să-i facă decât rău. La început nu simți nimic; în timpul nopții însă se trezi cuprinsă de fiori. Crezând că va trece nu se preocupă prea mult și continuă a se duce la școală.

A treia zi însă, întorcându-se acasă, Roberto o găsi culcată. Era adevărat deci: mama lui era bolnavă... De ce atunci nu-i spusese nimic în ajun?

Fără să lase ghiozdanul, Roberto alergă spre pat și uitându-se fix în ochii ei:

— Ți-e rău tare, mamă? șopti.

— Nu dragă, mă doare puțin capul, atâta tot.

— Să mă duc să chem doctorul?

— Nu, mulțumesc, a venit deja.

— Acela cu barbă albă?

— Da, acela cu barba albă care îți place ție...

— Și ce a spus?

— A spus că nu-i nimic, că o să treacă... A întrebat de tine și i-am spus că ești

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un copil bun și că mă iubești mult. Ți-a adus niște bomboane, uite colo, pe masă... Cum zici ?... Să nu mor ?... Sigur că nu ; se poate ? Să nu mai spui astfel de prostii, auzi ? Nu-i vorbă că aseară... I-am povestit doctorului, știi ?... Dacă ai fi văzut cum râdea ! O să vie Duminică să te ducă la grădină... O să vin și eu, sigur... Mâine îți voi cumpăra o mingie ca să te joci cu prietenii tăi de acolo ; și de Crăciun o să-i invităm la noi... Da, de Crăciun ; numai câteva zile ne despart... Atunci voi fi odihnită, ne vom plimba toată ziua și vom fi fericiți...

Numai câteva zile o despărțeau... De odihnă, da ; și poate chiar de fericire, dar nu pe pământul acesta.

Munca istovitoare a școlii, grija copilului, mâhnirea de a-l ști mereu singur, într'un mediu străin, departe de dânsa, slăbiseră organismul ei delicat căruia o energie încăpățînată îi dăduse până atunci o rezistență fictivă.

Muri după o săptămână, cu două zile înainte de Crăciun, lăsând copilul pe seama unei surori mai în vârstă care îi făgăduise să-l crească.

In casa mătușii, lipsit cum era acum de căldura dragostei materne, Roberto petrecu cele mai chinuitoare zile din copilăria sa. Amintirea mamei, pierdută de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

curând şi în chip atât de brusc, îl urmărea neîncetat, constantă ca o idee fixă şi prea proaspătă încă pentru a-i putea aduce mângâere.

Totuşi, mătuşa care se ocupa de dânsul era o femee bună ; cam nervoasă poate şi uneori chiar ciudată ; dar ce să-i faci ? „Patru copii de crescut, o întreagă casă de îngrijit, o prăvălie modestă de condus, atât de modestă încât abia îi aducea strictul necesar... De aceea mereu pe drumuri, împreună cu bărbatul, un om de treabă şi el, cu toate că veşnic amărât... Mai ales acuma că familia se împovărase cu un membru mai mult. Dacă ar fi fost bogaţi, cu plăcere ; dar aşa, era greu... O făceau mai mult din datorie căci oricum, nu poţi să laşi un copil care ţi-e rudă pe stradă...“

Era greu... Adevărat. Aşa de greu, încât nu trecu o lună şi Roberto pricepu că n'ar fi putut să mai stea la mătuşa multă vreme. Nu-i se făcuse nici o aluzie ; dar privirile îndreptate uneori asupra lui, unele cuvinte surprinse pe ici pe colo şi urmate de o tăcere semnificativă, îi dădură a înţelege că pe vremurile astea grele un copil de zece ani reprezintă o cheltuială însemnată.

Taxa internatelor fiind prea ridicată, Roberto isprăvi şcoala primară tot ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

semi-intern. O dată cu mama însă îi se dusese în mare parte şi puterea de muncă. De unde înainte profesorul găsea într'însul un elev atent şi doritor de învăţătură, acum lecţiile, chiar acelea de istorie, care odinioară îi plăceau atât de mult, îl lăsau nepăsător. Voinţa care îl însufleţise până atunci dispăruse ; iar locul de frunte pe care tîmp de trei ani îl ocupase cu succes, fusese luat de un altul. Cu toate acestea condiţiile în care isprăvi şcoala primară fură relativ bune.

Trei luni de odihnă îl aşteptau acuma şi deja se gândea cum să le întrebuinţeze, când într'o zi mătuşa se apropie de el şi luându-l la eparte îi spuse :

— Dragă Roberto, ştii dacă te iubesc şi cât bărbatul meu ţine la tine. Eşti un copil bun, care nu ne-ai supărat niciodată şi te ţinem cu plăcere la noi. Insă, ai putut să vezi foarte bine, nu suntem bogaţi. Avem e drept prăvălioara aceea, dar vai de capul ei ; dacă vin zece clienţi pe zi e încă mult... M'aşi apuca de altceva dacă aş avea perspective mai bune. Dar nu văd nimic de făcut. Bărbatul meu îmi spunea alaltăeri că o să caute un serviciu undeva ; nu-i însă sigur să găsească, şi chiar de ar reuşi, funcţionarii câştigă atât de puţin încât ar fi o nimica toată... Tu ai fost întotdeauna un băiat silitor ; biata Eliza, mama

Muzeul Digital al Romanului Românesc

ta, îmi spunea mereu că erai cel dintâi din clasă şi că toţi profesorii te iubeau... Era aşa de mândră, să fii văzut... Dar trec înainte căci văd că te întristezi... Uite ce vroiam să-ţi spun: am auzit că se oferă locuri gratuite în liceele de stat... Trebue însă să treci un concurs; nn ştiu bine de ce e vorba, dar nu-i nimic, mă voi informa. Ai isprăvit şcoala primară, la toamnă vei intra în clasa întâia de liceu... Există, cum ţi-am spus, locuri gratuite. Ar fi bine să câştigi unul... Pentru asta trebue să înveţi... Ai trei luni înaintea ta, mai mult decât îţi trebue, ţie care eşti atât de inteligent... Ne mai uşurezi pe noi care ne luptăm cu atâtea greutăţi... Dealtfel am auzit că nu-i greu. Vei fi intern, rămânând ca vacanţele să le petreci aici... Chiar acum câteva zile am trecut înaintea internatului: e un palat foarte frumos... Vei fi bine acolo, ai să vezi.

Un palat frumos ? Se poate... Roberto nu zicea că nu. Că s'o fi stând bine însă, aceasta n'o credea. De un lucru in orice caz era convins, anume că atunci când n'ai părinţi trebue să te mulţumeşti cu ceiace ţi se dă. Se puse deci pe muncă şi la concursul de toamnă reuşi al cincelea din şaizeci de candidaţi.

Internatul din Roma neavând decât pa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tru locuri de clasa întâia disponibile, lui Castelli i-se rezervă unul la Neapoli. Ceilalţi cari reuşiseră împreună cu dânsul, vre-o treizeci cu totul, fură împrăştiaţi în câteva oraşe din Nord.

Luându-şi toate lucrurile, Roberto plecă deci la Napoli, întovărăşit de o persoană de încredere. Când sosi, întunericul coborâse şi ploua. Gara era plină de lume şi de sgomot. Pe peronul noroios, în dreptul restaurantului luminat, himalii treceau grăbiţi ducând bagajele călătorilor.

După ce-l urcă într'o trăsură, domnul care-l întovărăşea având afaceri grabnice de aranjat, îl salută şi plecă. Şi când, singur în trăsura îngustă, sub coşul ridicat biciuit de ploae, Roberto se văzu înconjurat de mulţimea indiferentă, în sgomotul atâtor străzi necunoscute, o descurajare nemărginită, o chinuitoare conştiinţă a micimei sale îl cuprinseră. Ce se va face în oraşul acela necunoscut, singur şi fără sprijin? Mătuşa nu-l va uita oare?... Se va mai îngriji de dânsul acum când era departe? Îi va scrie cel puţin? Sau... Dar nu, era imposibil: nu era oare nepotul ei? Nu-i spusese să n'aibă nici o teamă că se va gândi la dânsul şi că-l va îngriji ca pe un fiu?... I-ar fi spus astfel de lucruri dacă nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

l-ar fi iubit? Sigur că nu... Atunci ?... Şi în sprijinul acestei convingeri, Roberto chema amintirea scenelor în care dragostea mătuşii îi apărea cu mai multă intensitate ; zâmbetele afectuoase, sfaturile blânde, cuvintele bune întovărăşite de mângâeri...

Intr'o jumătate de ceas ajunse la liceu. Severitatea coridoarelor vaste, în care becurile înşirate aruncau o lumină somnoroasă, goliciunea zidurilor reci, reculegerea sălilor de studiu, liniştea adâncă întristată şi mai mult de monotonia ploii, îi făcură o impresie dureroasă. Cunoştea atmosfera şcolilor, şi îi amintea bine tristeţa ; totuşi, niciodată ca în seara aceea nu-i se păru mai apăsătoare. Iar când—precedat de un servitor—intră în repetitorul de-a întâia, curiositatea cu care îl măsurară viitorii săi colegi îl lovi ca o jignire.

Cu timpul însă se obişnui. Incetul cu încetul liceul îi se păru mai puţin sever, atmosfera mai puţin apăsătoare, colegii mai prietenoşi şi mai buni. Câţiva dintre ei erau chiar drăguţi, veseli şi plini de atenţii. In mijlocul lor Roberto uită încetul cu încetul singurătatea în care se afla şi împreună cu liniştea îi reveni şi curajul.

O scrisoare a mătuşii, plină de sfaturi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

înţelepte şi de reflecţii triste asupra greutăţilor vieţii îl înştiinţă că, rugată de dânsa, o fostă prietenă a mamei sale, ducesa Rinaldi, acceptase să-i fie corespondentă. Cu toate că nu cunoştea pe ducesa, Roberto fu mulţumit de acest sprijin neaşteptat şi desigur puternic.

Intr'adevăr, când de Crăciun se duse la dânsa, mărimea palatului, gravitatea valeţilor, luxul odăilor care trădau la fiecare pas un gust rafinat îl umplură de o naivă bucurie.

Ducesa aceasta era o femee cumsecade care vorbea încet şi zâmbea întotdeana cu blândeţă. Deşi trecuse de vârsta tinereţii, era încă socotită în societatea înaltă drept o frumuseţe, cam matură poate, totuşi incontestabilă.

Bărbatul ei, un proprietar multimilionar, era deasemenea un om foarte distins, inteligent şi plăcut.

Locul de frunte pe care ducele îl ocupa în rândurile aristocraţiei napoletane dădu lui Roberto Castelli prilejul de a cunoaşte nobilimea. Prea mic pentru a o putea studia îşi dădu totuşi seama de făţărnicia pe care se sprijină relaţiile mondene.

După doi ani însă, silit de împrejurări, ducele fu nevoit să se mute.

Rămas din nou singur, în această tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?din1901-1932

cere bruscă de la viaţa luxoasă la părăsire, Roberto simţi în toată adâncimea lui golul care-l înconjura. Pe de altă parte indiferenţa mătuşii începuse să-i aducă lipsuri din ce în ce mai numeroase. Uniforma se uzase, încălţămintea, alcătuită acum dintr'o singură pereche de ghete, devenise insuficientă, rufele se împuţinaseră. Paltonul iarăşi nu mai era de purtat. Printr'o scrisoare lungă în care o înştiinţa despre toate aceste nevoi, Roberto rugă pe mătuşă-sa să trimeată banii necesari la acoperirea acestor lipsuri.

Dar zilele treceau fără ca mătuşa să dea semne de viaţă. După o lună însfârşit sosi răspunsul.

„De mult primise scrisoarea lui Roberto, dar era aşa de ocupată... Atâţia copii pe cap, atâtea griji... Şi culmea culmelor, cu două săptămâni înainte bărbatul i se îmbolnăvise, lăsând toată munca pe seama ei. Dânsa era bine, slavă Domnului, şi se gândea mereu la micul ei Roberto pe care-l iubea ca pe un copil; da, ca pe un copil... Apropo, era vorba de nişte haine, de ceva parale de trimes... Avea dreptate sărmanul; dar să mai aştepte puţin... Comerţul îi mergea prost şi boala bărbatului înghiţise multe economii... Puţină răbdare şi totul se va aranja. Fusese întotdeauna un băiat bun şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înţelegător; biata Eliza, mama lui, o spunea mereu şi era atât de mândră... Păcat că murise, căci s'ar fi bucurat de progresele lui. Scria atât de bine, avea o caligrafie atât de îngrijită... Profesorii şi prietenii trebuia să-l iubească şi poate, mai ştii? cu timpul chiar să-l ajute... Să aibă curaj deci căci situaţia îi se va îmbunătăţi şi atunci..."

Să-i se îmbunătăţească situaţia?... Nădăjduia el... Numai că „biata Eliza, mama lui," dispăruse de mult de pe suprafaţa pământului; şi când n'ai mamă toate rudele şi toţi prietenii din lume, puşi la un loc, n'ar fi în stare să-i înlocuiască mângâerea...

Scrisoarea mătuşii fu o lovitură crudă pentru Roberto. Totuşi tăcu. Îşi drese cum putu mai bine uniforma, o periă, o scutură, o curăţi, şi continuă s'o poarte dacă nu cu acelaş curaj în orice caz cu aceiaşi demnitate ca mai înainte. Paltonul însă nu mai mergea. Iarna sosise şi croitorul începea să-şi facă apariţia prin săli, luând măsurile pentru uniformele noi.

Intr'o zi Roberto se apropie de dânsul.

— Aş dori să-mi fac un palton, d-le croitor.

Croitorul luă metrul dar se opri imediat şi privindu-şi clientul cu atenţie:

— Nu eşti d-ta domnul Castelli?

Muzeul Digital al Romanului Românesc

— Da.
— Ce număr?
— 54.
— Regret, dar nu pot să-ţi iau măsura. Am primit ordin să nu lucrez nimic pentru numărul 54.

In aceiaşi seară un servitor intră în repetitorul de a treia chemând pe elevul Castelli la d-l director.

Directorul, care era adâncit în citirea unei cărţi, la intrarea lui Roberto ridică capul şi îi făcu semn să se apropie.

— Uite ce este, d-le Castelli... Acum un ceas a venit croitorul la mine şi m'a rugat să te înştiinţez că-i datoreşti ceva pentru o haină făcută anul trecut şi care a rămas până acum neplătită. Vre-o sută de lire dacă nu mă înşel... Nu ţi-a spus nimic până acum căci credea că va fi achitat, însă mătuşa aceea a d-tale se face că nu ştie nimic... Fă bine şi scrie-i să trimeată omului ceeace îi datoreşte. I-am mai scris şi eu de două ori dar văd că nu răspunde... Calitatea d-tale de bursier îţi asigură locuinţă şi masă nu însă îmbrăcămintea. Croitorul îmi mai spunea că doreai să-ţi faci un palton. Imi pare rău, dar trebue sa-ţi spun că până ce nu vei plăti datoriile, nu ţi se va lucra nimic. Mai sunt şi nişte cărţi de şcoală, dacă îmi aduc aminte bine... Incă o socotea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

lă de aranjat. In sfârşit, fă cum ţi-am spus: scrie mătuşii d-tale să trimeată cât mai curând ceeace datoreşte altfel vei suferi consecinţele. Ai înţeles?... Acum du-te...

Roberto scrise mătuşii; aşteptă o săptămână, scrise din nou, dar lunile trecură fără ca dânsa să răspundă. Incepu atunci mizeria; persecuţia privirilor dispreţuitoare şi ironice, descurajarea definitivă, fără lumină de nădejde.

Pedagogul—un tânăr răutăcios şi mărginit care, ca toţi laşii, era respectuos până la umilinţă cu cei puternici iar arogant cu cei slabi, îi vorbea acum cu asprime, dându-i astfel a înţelege că pe lumea aceasta nimic nu se dă gratis, nici măcar bunăvoinţa. Tovarăşii însăşi începuseră a se depărta de dânsul. Căci ce ar fi putut să le spună colegul acela devenit deodată atât de trist, atât de taciturn? Fiecare dintre ei găsea ceva de povestit, un joc de făcut, o glumă... Dar el? Ce ar fi putut să le povestească el, dacă nu lucruri triste? Ori, aceasta nu le trebuia: viaţa de internat nu era prin ea însăşi destul de neplăcută?

Roberto primi noua stare de lucruri cu resemnare. Nu se văită, nu împărtăşi nimănui durerea atâtor umilinţi nemeritate; ci se închise din ce în ce mai mult în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

el însuși. Nu-i că nu dorea să aibă prieteni, dimpotrivă ; dar simțea că numai suferința poate pricepe suferința. Ori, colegii săi erau fericiți : aveau o mamă, o familie, o casă, și ignorându-i lipsa n'ar fi putut nici odată să-i înțeleagă tristeța.

La școală, elevul Castelli nu mai era socotit de cât printre cei mediocri. Descurajarea adusă de atâtea lipsuri cărora se adăogase în ultimul timp și aceia a cărților de învățat, îi spulberaseră definitiv ori ce voință de muncă. Profesorii, văzând că orice observație era zadarnică, isprăviseră prin a-l trata cu nepasare. Ce nădejde să mai pue într'un elev mereu distrat, neglijent, care nu aducea cu dânsul nici cărțile necesare, și tăcut până la mizantropie ? Intr'o zi, profesorul de istorie, întrerupând deodată explicația, se întoarse spre Roberto care privea gânditor înaintea lui și-l întrebă ironic :

— Ai putea să-mi repeți ce am spus până acuma, d-le filosof ?

Roberto tresări, se făcu roșu, deschise gura pentru ca să vorbească și bâlbâi câteva cuvinte de neînțeles.

Clasa isbucni în râs ; iar cuvântul «filosof» avu un succes atât de mare încât a doua zi toți colegii lui Roberto îl întrebuințau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Totuși, nu erau zilele de școală cele mai triste. Ceeace îl chinuia mai mult pe «Filosoful» erau sărbătorile. Activitatea școlară, sgomotul recreațiilor, pulsația atâtor vieți care-l înconjurau slăbeau întrucâtva conștiința singurătății sale. Vacanțele dimpotrivă însemnau pustietate, tăcere. Intr'o singură zi, în câteva ceasuri numai, liceul se golea; coridoarele deveneau tăcute, sălile părăsite se întunecau. Și cu cât liniștea devenea mai adâncă, cu atât descurajarea «Filosofului» sporea. Impins de o dorință egoistă, ar fi vrut să-i rețină pe toți, acei colegi nepăsători care plecând uitau uneori chiar să-l salute... Ar fi vrut să-i rețină, să-i roage să nu-l lase singur, să le explice, indiferent de simpatia ce i-o arătau, chinul despărțirilor... Ei nu cunoșteau groaza singurătății, și nu bănuiau că acest sentiment, pătruns într'un suflet de copil, poate otrăvi toate energiile, împinge la disperare... Ei nu bănuiau, nu, tristeța veghelor târzii când, cu capul afundat în perne, în ironia clopotelor ce sună a sărbătoare, simți dorul schimbându-se în tortură iar sbuciumu' în revoltă... Ah, de ar fi putut să le povestească sentimentele de care se simțise cuprins cu câteva luni mai înainte, într'o noapte de Aprilie, ve-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdm1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ a „ASOCIAȚIUNII“ SIBIIU

selă pentru toți, dar pentru dânsul chinuitoare ; de ar fi putut să le descrie cruzimea ce o poate atinge, în desnădejdea prezentului, amintirea zilelor senine ; de ar fi știut dânșii că într'o singură clipă, în reculegerea unei simple odăi întunecate, poți simți în toată adâncimea ei întreaga suferință omenească ; de ar fi știut dânșii toate acestea, desigur că l'ar iubi, că l'ar stima, și că privirile lor, până atunci nepăsătoare și distrate, oprindu-se pe obrazu-i slab, s'ar îndulci de mângâerea unui surâs...

Dar ei nu puteau bănui nimic, căci pentru aceasta ar fi trebuit mai întâi de toate să cunoască mizeria și să fie lipsiți ca și dânsul de singurul sprijin care, trecând peste ori ce amărăciune, poate învinge toate desnădejdile : mângâerea dragostei de mamă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

IV

Din ziua în care «Filosoful» îmi făcu mărturisirea trecutului său dureros devenirăm tovarăşi nedespărţiţi.

Vecini cum eram de bancă, această apropiere nu putea de cât să folosească prieteniei noastre, care devenea din zi în zi mai strânsă. Lecţiile de şcoală, pe care acuma le învăţam împreună, lămurindu-ne reciproc, îmi dădură prilejul de a descoperi într'însul calităţi intelectuale nebănuite. Mai tare de cât el în ce privea limbile latina şi franceza, îi eram totuşi inferior atunci când era vorba de compoziţii literare, materie în care era de o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

tărie incontestabilă. In convorbirile mele cu prietenii auzisem în treacăt despre acest talent al lui pe care însă nu-l putusem aprecia căci—lucru ciudat—din toate compozițiile pe care ni le dăduse profesorul de literatură, de patru luni de când eram în liceu, nici una nu purtase iscălitura «Filosofului». De aceea profesorul de italiana zâmbea mereu la insistența elevilor care căutau să'l convingă despre acest talent.

— Bine, bine, spuse odată, profitând de o absență a «Filosofului»—nu vreau să cred că minți... La urma urmei poate să fie adevarat. Dar de ce atunci, din câte compoziții v'am dat să-mi scrieți, nu mi-a prezentat nici una ? Imi spuneți că anul trecut a isprăvit clasa cu nota cea mai mare la literatură ; anul trecut însă eu nu eram aici și nici nu-l cunosc pe predecesorul meu pentru ca să-l întreb. Ce vreți ? eu nu pot crede de cât ceea ce văd, ori, până acum, n'am văzut nimic.

— De ce nu mai fac nici o compoziție ?—îmi răspunse «Filosoful» într'o zi când îl întrebam despre motivul acestei indolențe.—Dacă ai fi cunoscut pe profesorul pe care l-am avut anul trecut, ai pricepe imediat. Era un om atât de bun, atât de înțelegător... Vorbea cu atâta

Muzeul Digital al Romanului Românesc

blândeţă... Te uiţi la mine mirat, te întrebi desigur ce importanţă pot avea toate acestea... totuşi au rostul lor.

Ascultă. Acum doi ani, eram atunci în clasa doua, am primit cu toţii vestea că o să ne vie un nou profesor de literatură în locul aceluia care ne predase până atunci. Fără să-l iubim aşa de mult pe acesta din urmă, ne părea totuşi rău că pleca, căci era vesel şi ne făcea să râdem. Era atât de nostim... Când cineva nu ştia lecţia îl bătea cu pălăria în cap, o pălărie veche pe care o purta anume pentru şcoală. Noi râdeam şi el ne punea la toţi câte un 1 pentru ca altă dată să fim serioşi; notă pe care o ştergea a doua zi, bineînţeles, cu toate că după cinci minute ne o punea iarăşi... Era foarte amuzant, înfine. Avea o bărbiţă neagră, glumea cu toată lumea şi spunea mereu «ih!», dar tare... O exclamaţie de-a lui când cineva făcea câte o greşală. La început spunea «ih!» şi la urmă îţi dădea cu pălăria în cap... In fond, era un om de treabă, întotdeauna bine îmbrăcat şi avea un ceas de aur la care se uita mereu. De multe ori se întâmpla să lipsească; pe deoparte eram bucuroşi, dar pedealtă parte ne părea rău. Regretam deci că nu-l vom mai avea; cu atât mai mult cu cât nu ştiam nimic despre cel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nou. Auziserăm numai că trebuia să vie de la Torino. Prima dată când l-am văzut, am încremenit cu toţii. Era un om înalt, cam gras, blond, şi cu nişte ochi albaştri care priveau fix pe toată lumea. Se interesă despre ceeace făcusem în anul precedent, ne întrebă dacă făcuserăm compoziţii, şi câte, şi ce fel de compoziţii erau. Unul dintre noi îi vorbi despre o lucrare, ultima din patru câte făcuserăm într'un an, şi care purta ca titlu : «Gheorghe vrând să fure nişte pere cade de pe pom şi se loveşte». D-l Villani, aşa îl chema pe noul profesor, dădu din cap, şi ne dictă zece titluri de compoziţii, pentru ca fiecare să poată alege acela care îi plăcea mai mult. Noi ne făcurăm mici şi ne uitarăm unul la altul înspăimântaţi.

In sfârşit, ce să-ţi spun ? primele zile o duserăm greu. Mai târziu însă, cunoscându-l mai bine, începurăm cu toţii a-l iubi. Era omul cel mai bun pe care-l întâlnisem vreodată. Nu semăna de loc cu celălalt ; n'avea bărbiţă, nu spunea «ih!» şi nici nu bătea cu pălăria. Nu râdea niciodată, zâmbea mereu însă şi vorbea întotdeauna cu blândeţă. In fond era trist, şi îmi făcea impresia unui om care a suferit... Trebuia să aibă multe cărţi căci în fiecare zi venea cu câte una şi ne citea dintr'însa pasagii aşa de fru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

moase încât rămâneam adesea pe gânduri. De două ori pe săptămână ne dădea să facem o compoziţie, având grijă înainte să ne explice ce trebuia să scrim şi în ce fel. Şi la fiecare lucrare corectată ne dădea lămuriri, sfaturi, ne încuraja. Ne spunea că natura e lucrul cel mai frumos ce există, că floarea cea mai mică are însemnătatea ei ; că trebue respectată, iubită... Intr'o zi veni cu o carte intitulată «Storia d'un uccellino» povestea unei rândunele care e prinsă şi închisă într'o cuşcă, unde moare fiindcă nu mai are mamă.

Aceasta ca să ne arate că şi animalele au suflet, deoarece suferă ca oamenii... Şi fiecare zi ne explica câte un lucru nou, fiecare zi găsea ceva de povestit... Şi îl ascultam cu toţii cu atâta plăcere încât după o lună nu mai eram de recunoscut. In ce mă priveşte, simţeam că ceva se schimbase în mine ; mi se părea că sunt mai bun, rămâneam mereu gânditor, şi uneori îmi venea chiar să plâng ; aşa, fără nici nn motiv... Nu-i aşa că e ciudat ? Cu cât pricepi mai multe lucruri, cu atât devii mai trist. Nu pot să spun că sufeream, dar aveam clipe de melancolie, spre amurg mai ales şi când ploua. Imi plăcea mult ploaia atunci, acuma îmi face rău. E drept însă că situaţia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mea era mai bună căci corespondentul nu plecase încă şi eram prieten cu toţi. Imi plăcea mult ploaia şi în compoziţiile mele curgea mereu apă de aceea erau triste. Dar profesorului îi plăceau ; zicea că erau scrise bine. Intr'o zi mă întrebă ce notă aveam la celălalt şi când îi spusei că deabea patru se miră. Intr'adevăr, d-l De Caro, acela cu bărbiţă, mă considera foarte slab la compoziţie şi avea poate dreptate. Dar d-l Villani mă schimbase cu totul. Dădea nişte comoziţii aşa de frumoase încât ţi-era mai mare dragul să lucrezi. Una mai ales îmi plăcuse mult ; era intitulată «Lumini în întuneric». Eu îi făcui o descriere a oraşului noaptea ; o descriere la care lucrasem mult şi care mi se părea chiar drăguţă. Nu m'aş fi crezut niciodată în stare de aşa ceva. O recitisem de atâtea ori încât o ştiam pe de rost.

Eram foarte bucuros înfine. Şi aveam dreptate căci după două zile domnul Villani, intrând în clasă, se uită la mine, mă chemă lângă dânsul şi mă lăudă. Imi spuse că aveam talent, că compoziţia mea era cea mai frumoasă din toate, şi mă sfătui să mă ocup serios. Eu nu mai puteam de bucurie... De atunci începui să scriu mereu, aşa, pentru mine ; dar cu atâta entuziasm încât în curând devenii cel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901 1932

tare din toţi. Astfel umplui un caet întreg pe care aveam de gând să-l fac cadou d-lui Villani, la sfârşitul anului. Ceea ce am şi făcut, dealtfel. Era aşa de bucuros, aşa de mişcat, încât îmi strânse mâna de vre-o trei ori. Dar asta nu fu nimic în comparaţie cu ceace trebuia să fie anul următor. Căci îl avurăm şi în clasa a treia. Noi credeam chiar că o să ne fie profesor până la sfârşit; şi poate că ar fi fost aşa dacă chestiuni familiare nu l-ar fi silit să plece. Cu o lună înainte ne înştiinţase despre aceasta şi îi părea atât de rău... Iar ultima zi de şcoală, în loc de a ne face lecţie, ne vorbi un ceas întreg, dându-ne fel de fel de sfaturi, spunând cum trebue să ne purtăm în viaţă...

Printe altele, ne rugă să iubim limba italiană, cea mai frumoasă, cea mai armonioasă dintre toate limbile... Ne sfătui să fim buni, să avem milă de cei săraci, de cei care suferă, căci durerea omenească e mare... Să iubim deasemenea natura, florile, animalele căci şi ele se bucură şi suferă ca oamenii...

La urmă se uită la mine şi mă sfătui să nu părăsesc literatura, să citesc mereu, căci o carte bună face cât zece prieteni. Eu răspundeam mereu: da; dar eram aşa de mişcat încât nu puteam vorbi;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dădeam numai din cap, atât... Iar când mă sculai pentru a citi discursul pregătit, sughiţurile mă înăbuşiră. Dl. Villani îşi trecu mâna la ochi, zâmbi puţin; mă chemă apoi lângă dânsul şi luându-mi discursul, mă sărută pe frunte dând a înţelege că prin mine îmbrăţişa toată clasa. Pe urmă se duse şi de atunci nu l-am mai văzut. Plecarea lui a fost o mare durere pentru mine... După aceasta au venit lipsurile şi descurajarea mi-a luat toate energiile. Iar profesorul de literatură care a venit după dânsul şi pe care îl cunoşti şi tu e atât de deosebit de dl. Villani încât îmi aduce aminte de acela pe care l-am avut în clasa întâia. Numai că nu e aşa de vesel. Incolo compoziţiile se aseamănă. Prima dată când am încercat să-i fac o lucrare, n'am ştiut ce să scriu: subiectul era aşa de departe de ceeace simţeam... Am renunţat, deci; dealtfel, nu mai scriu nici pentru mine; sunt prea descurajat... Adică nu; eram, căci acum te am pe tine. Da, ai dreptate; voi începe să lucrez iarăşi şi vom munci împreună... Acum sunt mai mulţumit".

Intr'adevăr, fără să fi devenit vesel, „Filosoful" se schimbase întrucâtva. Vorbea mai des, ochii erau mai sclipitori,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.901.1932

gesturile mai hotărâte, iar în glasul odinioară şters şi par'că obosit vibra un început de energie.

Prietenia mea neaşteptată, uşurându-i sufletul chinuit de o prea lungă tăcere, îi făcuse mult bine. Ca şi orele de studiu, recreaţiile le petreceam împreună, plimbându-ne prin sală şi discutând despre fel de fel de lucruri. El însă era acela care vorbea mai des; eu deobicei îl ascultam căci, deşi eram de aceiaşi vârstă, amintirile şi reflecţiile sale erau mai bogate şi mai interesante. Literatura, cum am spus şi mai înainte, îl atrăgea mult; şi în pupitrul său avea câteva cărţi de autori cu renume pe care, lipsit cum era de mijloace pentru a cumpăra altele noi, le recitise de nenumărate rânduri. Dealtfel, le primise mai toate cadou. Pe lângă «Piccolo mondo antico» de Fogazzaro, mai avea două cărţi de Barrili, „Ettore Fieramosca" de d'Azeglio, un minunat volum de nuvele de Fucini, autobiografia lui Dupré, plus renumita operă a lui De Amicis intitulată „Cuore". Volumul acesta se deosebea de celelalte prin ediţia luxoasă şi desenurile artistice ce înveseliau fiecare pagină. Era legat în pânză roşie, cu titlul săpat în litere de aur şi de o mărime neobişnuită. Un cadou al mamei sale pe care îl păstra cu sfinţenie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când nu eram încă prieten cu dânsul, îl văzusem adesea adâncit în citirea acestui volum, şi de mai multe ori zâmbisem la gândul că trebuia să-l cunoască pe de rost. Intr'adevăr îi plăcea mult.

— E o carte tristă, vezi tu—îmi spuse el odată. Cu toate acestea îmi face aşa de bine să o citesc încât nu trece zi fără să n'o deschid. Dăruindu-mi-o mama mi-a spus că e foarte mişcătoare. Atunci aveam opt ani şi nu pricepeam bine cum o carte poate să te mişte. Acum însă nu pot s'o citesc fără să nu plâng. Poate că fiindcă îmi aduce aminte de mama ; dar chiar în afară de aceasta, mă înduioşează, Povestirile acelea lunare sunt scrise atât de bine ; aceea intitulată „Sangue romagnolo", de pildă ; şi sfârşitul, mai ales, unde copilul rănit cere ertare bunichii pe care a salvat-o... Nu pot să le citesc fără să nu îmi aduc aminte de ceea ce ne spunea dl. Villani : că o carte reprezintă o operă de artă întrucât ea te mişcă. Şi mă gândesc adesea la autorul ei care trebue să fie un om foarte bun. Nu poţi scrie aşa ceva dacă n'ai suflet. Şi trebue să iubească copiii ; îi descrie cu atâta adevăr, vorbeşte despre dânşii cu atâta simpatie şi arată atâta milă pentru cei săraci...

In clipa aceea un servitor intră în sală

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

chemând pe «Filosoful» din partea d-lui director.

Ce-i spuse directorul, Filosoful nu voi să-mi mărturisească. Nimic bun în ori ce caz, căci la întoarcerea sa în repetitor entusiasmul de adineauri dispăruse şi faţa îi era întunecată. La întrebările mele repetate sfârşi prin a răspunde că directorul dorise să cunoască adresa mătuşii sale, pe care o uitase, pentru a-i comunica notele trimestriale ; iar mediile fiind slabe...

Dar zâmbetul cu care încercă să mă asigure era prea silit pentru ca să nu pricep că minţea. Il lăsai în pace deci, cu toată curiozitatea pe care încăpăţînarea lui mi-o trezise. Şi în fond aveam chiar ciudă pe dânsul. De ce să tacă ? Nu-i arătasem oare destulă dragoste, nu-i dădusem destule dovezi de simpatie ? Numai faptul că din cauza lui mă depărtasem de ceilalţi colegi, nu era un semn destul de convingător de prietenie ? Atunci, de ce să-mi ascundă ceva ? Nu ştia dânsul că dacă doream să-mi mărturisească tot era pentru a-i putea veni în ajutor ? Sau nu îi inspirasem destulă încredere... Dar ce vroia să fac mai mult ?

Eram foarte revoltat. In ziua aceea fui rece cu dânsul ; lucru care nu mă împiedică totuşi să-l privesc din când în când

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901-1932

cu coada ochiului spre a vedea ce face.

Era foarte grav şi în privirea-i pierdută mocnea iarăşi tristeţea de odinioară. De mai multe ori îl surprinsei pe când se uita la mine cu sfială şi având aerul de a mă ruga. Dar voiam să mă arăt tare. Ii evitam privirile pentru a-i da a înţelege că cu mine nu se glumea. Luai un aer chiar fioros, după cât îmi aduc aminte, nădăjduind că prin aceasta îl voi hotărî să-mi vorbească. Spre seară, într'adevăr, avui iluzia că severitatea mea nu fusese zadarnică. In recreaţie «Filosoful» se apropie de mine uşor şi mă întrebă cu blândeţă dacă tot mai eram supărat pe dânsul.

— Supărat pe tine?—începui eu cu o silită nepăsare. Impins de o mândrie stupidă, aş fi dorit să-i dau o lecţie; dar ochii care mă priveau arătau atâta bunătate, cuvintele adresate-mi atâta tristeţă, încât curajul mă părăsi.

— Ei bine, da, sunt supărat pe tine tine fiindcă nu vrei să-mi spui nimic şi fiindcă n'ai încredere în mine.

— N'am încredere în tine?—exclamă Filosoful cu o mâhnire care mă făcu să regret cuvintele rostite. N'am încredere în tine, zici? Ah, de ai şti... Ei bine, îţi voi povesti... uite ce este...

Dar se opri brusc; mâna cu care mă a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

pucase de braţ se deschise şi coborî deodată într'un gest de descurajare.

— Nu, nu pot acum, mai târziu... şi se îndepărtă cu capul plecat, fără a mă privi...

Lucru ciudat, gestul acesta prin care hotărârea lui de a tăcea se arăta şi mai încăpăţînată, în loc de a mă întărâta, îmi spulberă dimpotrivă toată ciuda. Ceva mai puternic de cât voinţa sa îl împiedica pe «Filosoful» să-mi mărturisească cele petrecute. Dar ce putea să fie? O clipă, îmi trecu prin minte gândul absurd de a mă duce la director pentru a mă informa, dar îl gonii imediat. Să-l întreb din nou pe «Filosoful» şi printr'o insistenţă blândă să-l hotărăsc să-mi deschidă sufletul? Nici asta nu mergea. Infăţişarea lui de mai înainte mă convinsese că ar fi fost zadarnic. Ce era de făcut?

O reculegere lungă mă sfătui. Singurul lucru cuminte era să tac şi să aştept. Poate că mai târziu «Filosoful» se va hotărî, cum de altfel îmi făgăduise el însuşi.

Dar vremea trecea şi Filosoful nu se arăta de loc dispus să vorbească. Dimpotrivă, devenea din ce în ce mai închis; din ce în ce mai slab căci, lucru nou, ajunsese aproape prin a nu mai mânca. Dacă gusta ceva din fie care mâncare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era mult. La aceasta, spun drept, nu m'aş fi aşteptat. Nici înainte nu mă speriase prin pofta lui, dar cel puţin se hrănea; pe când acuma... Bolnav nu credeam să fie, de oarece în cazul acesta s'ar fi dus la infirmerie, liniştea căreia nu putea decât să-i uşureze meditaţiile.

Timp de câteva zile crezui că poate răceala intervenită în raporturile noastre din pricina tăcerei sale, era cauza acelei stări sufleteşti. Totuşi, nu eram eu vinovat. La urma urmei, chiar fără să renunţe la hotărârea luată, ar fi putut să stea cu mine ca odinioară. M'aş fi purtat cu dânsul ca mai înainte, fără să-i cer nimic în schimb; dar de un timp încoace începuse a se departa şi de mine.

In sfârşit, într'o dimineaţă, pe la începutul lui Februarie, «Filosoful» mă luă la oparte şi cu un glas cât se putea mai afectuos mă rugă să-l ert că se purtase aşa, că în fond nu era vina lui, că dacă tăcuse fusese pentru că se găsea constrâns şi rugându-mă la urmă din tot sufletul să nu fiu supărat pe dânsul care mă iubea ca pe un frate.

Mirat şi bucuros în acelaş timp, îi răspunsei prin cuvinte tot atât de afectuoase, asigurându-l de prietenia mea care nu slăbise câtuşi de puţin, sfătuindu-l totuşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr 1901 1932

să nu se mai lase împins de porniri așa de ciudate.

— Sper că te-ai convins – sfârșii apoi —că nu era bine ceace făceai. Dar acum s'a isprăvit și diseară vom citi împreună cum făceam de obicei... îți aduci aminte?

La aceste din urmă cuvinte „Filosoful“ avu un zâmbet ciudat. Ce o mai fi și asta? mă gândii... Dar nu trebuia să mai treacă mult pentru ca să pricep.

In dupăamiaza aceleași zile, așezându-mă la pupitrul meu după o recreație de o jumătate de ceas, petrecută cu colegii în absența Filosofului care imi spusese că se duce în dormitor, observai că, deși trecuseră douăzeci de minute de când eșise din sală, „Filosoful“ nu se întorsese încă. Neliniștit, întrebai pe colegul al cărui pupitru era mai apropiat dar nici el nu știa nimic. Ceilalți deasemenea. Pedagogul, care în timpul acesta văzuse și dânsul pupitrul gol, începu ca și mine să se intereseze. Nefiind nimeni ca să-l lămurească, se sculă și se duse în dormitor, dar dormitorul era pustiu. Ingrijorat, chemă pe un servitor, însărcinându-l să se intereseze la d-l director dacă nu cumva fusese chemat de dânsul. Dar servitorul se întoarse aducând un răspuns negativ.

Nedumerirea era mare. Pedagogul, foarte nervos, se plimba de la un capăt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la celălalt al sălii, cuprins de teama consecinţelor. Imprejur, exclamaţiile şi întrebările începeau să se încrucişeze. Unde o fi oare „Filosoful“ ? In mijlocul nostru nu se afla ; directorul iarăşi nu ştia nimic, iar prin coridoare nu-l întâlnise nimeni.

Insfârşit, după un sfert de ceas, primirăm vestea că „Filosoful“ fugise. Grădinarul îl zărise pe când încăleca zidul nu prea înalt al curţii ; prea târziu însă pentru a-l putea opri. Directorul, înştiinţat cel dintâi, telefonase la comisariatul apropiat, dând lămuririle necesare pentru a-l putea prinde. Dar dacă Vomero e mic, Napoli în schimb e foarte mare şi cu tramvaiul nu-ţi trebue mai mult de cincisprezece minute pentru a ajunge la oraş. Un coleg ne mărturisi chiar că la începutul recreaţiei „Filosoful“ se apropiase de dânsul, rugându-l să-i împrumute o liră.

Dacă înainte curiositatea fusese mare, acum mirarea nu mai avu margini. „Filosoful“ fugise !... Era oare posibil ? Cum, prăpăditul acela care abia putea să vorbească avusese atâta curaj ? Nu, era cu neputinţă... Să o fi făcut altul, hai să zicem; dar el, slăbănogul acela care era mai sfios decât o oae... De ar fi fost bogat cel puţin, de ar fi avut pe ci-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/anc1901-1932

neva în oraș, mai mergea, dar cu situația lui, să facă o astfel de ispravă nu era oare absurd ? Dacă îl dădeau afară ? Dacă directorul nu vroia să-l reprimească ?... Dar, mai înainte de toate, se va întoarce ? Unde s'o fi dus ? Ce o să se facă, singur și lipsit de mijloace, într'un oraș atât de mare ?

Intrebări asemănătoare mi le puneam și eu, dar în gând, într'o tăcere plină de neliniște. Nu mă miram atât că „slăbănogul acela mai sfios decât o oae“ avusese îndrăzneala să facă o astfel de ispravă, cât eram îngrijorat de soarta lui. Care i-o fi fost ținta? Se bizuise oare pe un ajutor necunoscut de toți ? Sau plecase așa, crezând să scape astfel de o viață devenită prea crudă ? Dar de ce făcuse aceasta acum când avea mângâerea unui prieten și nu mai înainte când era absolut singur ? Convorbirea cu directorul fusese oare atât de dureroasă pentru dânsul pentru ca să-l împingă la un act ce o suferință îudelungată nu putuse ea singnră să-l determine ? Și aici îmi învinovățiam nepăsarea cu care îl privisem în timpul din urmă. Ar fi trebuit să mă îngrijesc mai mult de dânsul, să-i forțez izolarea, să mă arăt și mai binevoitor decât înainte. Aveam și eu partea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mea de vină, desigur ; nu trebuia să-l părăsesc, chiar dacă în purtarea lui interveniseră oarecare ciudăţenii. Ar fi trebuit să pricep că numai un motiv puternic putea să închidă un suflet însetat de afecţiune. Şi mă gândeam la dânsul cu secreta nădejde că peste câteva ceasuri poate îl voi vedea. Dar noaptea coborî fără ca „Filosoful“ să se întoarcă. Tot liceul auzise despre fuga lui şi îmi aduc aminte că seara, în sufrageria imensă unde cinci sute de interni ridicau de obicei glasurile lor, o linişte neobişnuită, o reculegere ciudată domneau.

A doua zi dimineaţa, sculându-mă prima mea privire fu spre patul Pilosofului. Patul era gol. „Hotărât, e nebun“ mă gândii ; şi începeam să fac fel de fel de presupuneri absurde când, pe la opt, un servitor veni să ne anunţe că elevul Castelli se întorsese dar că fiind bolnav se dusese direct la infirmerie.

In sfârşit !... In ce stare de nervositate petrecui cele patru ore de şcoală, nu vă puteţi închipui. Mă întorceam pe bancă, mă suceam, nu-mi găseam loc nicăieri, într'un cuvânt. Iar când la ora douăsprezece, lecţiile fiind terminate, profesorul eşi din clasă, primul meu gând fu de a mă duce să-l văd pe „Filosoful“. In coridorul ce du-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

cea la infirmerie, întâlnii pe sub-directorul care eşise probabil de acolo.

— Unde te duci ?

— Mă duc să-l văd pe Castelli...

— Nu se poate ; mâine, dacă o fi mai bine, da... Dar ce ai cu el ?

— Nimic ; mi-e prieten şi auzind că e bolnav...

— Prieten ?... Bună poamă ţi-ai mai ales. Dar întoarce-te îndărăt ; mâine, dacă s'o putea, o să-l vezi. Pentru moment e imposibil.

A doua zi, în fine, putui să-l văd pe „Filosoful". Starea lui fiind gravă, doctorul poruncise infirmierului să-l puie într'o odae separată, unde liniştea ar fi mai mare. Când intrai, «Filosoful», care până atunci ţinuse ochii închişi, întoarse capul spre mine şi zâmbi. Mi se păru mai slab ; mişcările îi erau obosite, iar pe faţa aprinsă de căldură ochii străluceau.

— Cum te simţi ?—îl întrebai, aşezându-mă uşor lângă dânsul—Ţi-e mai bine acum ?

— Mă doare capul—răspunse «Filosoful», ducându-şi mâna la frunte ca şi cum gestul acesta ar fi putut să-i aline suferinţele... Sunt ceva mai bine însă... Sper că o să treacă.

Vorbea încet, oprindu-se des, ca şi cum fiecare cuvânt pronunţat l'ar fi obosit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/r1901-1932

După o tăcere lungă, deschizând ochii pe care îi închisese din nou, șopti :

— Tu ce mai faci ?

— Lasă, nu te interesa de mine... Sunt trist că te văd bolnav... De ce ai fugit ? Unde ai fost ?... De ai ști ce îngrijorat eram ; nu mai știam ce să cred ; iar eri dimineața, când ți-am văzut patul gol, mi-a fost teamă...

— Ai dreptate, nu trebuia să fac aceasta, dar mă chinuiseră atâta... Mai târziu îți voi povesti tot... Atunci vei înțelege de ce am tăcut... Nu ți-aș mărturisi nici acum ; dar am pierdut tot curajul... Dacă ar fi fost numai mizeria, vezi tu, n'ar fi fost nimic : m'am obișnuit cu ea... Dar nu m'aș fi așteptat niciodată...

Aici «Filosoful» se opri ; stătu o clipă gânditor, îmi luă apoi mâna, și afundând capul în perne izbucni în plâns.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

.... „Filosoful" privea cu o mirare naivă orașul imens, în mijlocul căruia basilica Sf. Petru se înalța, severă ca o poruncă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Ce făcuse «Filosoful» în timpul absenței sale dintre noi? Vă aduceți aminte de ziua în care servitorul însărcinat cu serviciul cancelariei venise să-l [cheme din partea d-lui director, întrerupând astfel convorbirea noastră?

In ziua acea directorul era foarte nervos. Se plimba de la un capăt la celălalt al cancelariei, vorbea cu glas tare, gesticula, oprindu-se mereu în fața «Filosofului» care îl asculta cu o respectuoasă resemnare.

— D-ta îți bați joc de noi, d-le Castelli... De patru luni de când mereu îți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amintesc datoriile făcute şi rămase totuşi neplătite, de patru luni de când mereu scriu rudei d-tale de la Roma, cu toată bunăvoinţa ce am avut-o faţă de d-ta, cu toată stăruinţa depusă, nu numai că nu s'a achitat nimic, dar n'am primit nici măcar un răspuns, un rând de justificare, o făgăduială... Aceasta e lipsă de creştere, d-le. Nu ştiu ce rol joci d-ta în toată afacerea asta; ceeace ştiu însă e că de mai multe ori ţi-am poruncit să scrii acasă şi să insişti asupra situaţiei d-tale care nu e de loc de invidiat... Ei bine, m'ai ascultat? Ai făcut ceiace ţi-am spus? Hai să zicem că mie nu mi-a răspuns fiindcă se sfia, dar d-tale?... E posibil să nu-ţi fi trimes cel puţin un rând?... Aud?... N'ai primit nimic, zici? Se poate, d-le?... Va să zică de patru luni de zile d-ta n'ai nici o veste de acasă, nu ştii de loc ce se petrece acolo, dacă au murit sau trăesc... Ce fel de rudă e atunci aceasta, d-le? E oare posibil? Să te trimeată aici şi să te lase în voia Domnului, fără să se intereseze de ceeace faci, dacă eşti sănătos ori bolnav, dacă ai tot ce-ţi trebue, dacă nu-ţi lipseşte nimic... Extraordinar! ca şi cum liceul ar fi orfelinat sau cămin pentru copii săraci...

Directorul se opri; rămase câteva momente gânditor, pe urmă, apropiindu-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de «Filosoful» şi privindu-l fix, cu un glas în care trecea energia unei hotărâri necesare, continuă :

— D-le Castelli, mi-ai spus că ai intervenit pe lângă familia d-tale aşa cum îţi poruncisem, şi te cred. Responsabilitatea mea de director mă obligă însă să-mi fac datoria. Situaţia d-tale, ţi-am mai spus'o şi înainte, nu-i de loc indiviabilă. N'ai rufe, n'ai ghete, iar uniforma pe care o porţi e în zdrenţe... La şcoală profesorii se plâng de d-ta că nu înveţi nimic şi n'ai nici măcar cărţile necesare... In afară de aceasta ai o grămadă de datorii de achitat, faţă de croitor, faţă de liceu, faţă de toţi... O mie cinci sute de lire, nici mai mult nici mai puţin. O avere pentru d-ta care n'ai nimic. In ce priveşte mătuşa d-tale, tace într'una, parcă ar fi pe altă lume... Corespondentul pe care l-ai avut acum doi ani a plecat; alte rude nu ştiu dacă ai... Intr'o astfel de situaţie nu-mi rămânea decât un lucru : să anunţ ministerul... Ceeace am şi făcut. Azi am primit răspunsul; e clar şi categoric. Printre altele, mi se spune că mătuşa d-tale s'a mutat; iar că toate cercetările făcute pentru a-i putea da de urmă au fost zadarnice. In sfârşit, aceasta vă priveşte. Insărcinarea mea este alta.

Directorul tăcu ; se întoarse puţin spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/ramuri 1901-1932

perete pentru a se uita la calendar, şi scandând cuvintele pentru a da o mai mare greutate hotărârei sale, termină:

— D-le Castelli; suntem în ziua de 23 Ianuarie; îţi dau trei săptămâni pentru a-ţi lămuri situaţia... Trei săptămâni, auzi?... Dacă până în ziua de 15 Februarie nu se va plăti ceeace datoreşti, în ziua de 16 vei fi dat afară.

Lovitura fu dată bine, vă o garantez. In câteva minute tot curajul, tot optimismul de care, datorită prieteniei mele, "Filosoful" fusese însufleţit în ultimele două luni, se spulberară. Şi în faţa acestei noi jigniri o desnădejde bine cunoscută îl copleşi, sporită de nesiguranţa viitorului. Situaţia lui, îmbunătăţită la urmă de o prietenie neaşteptată, nu se schimbase decât moralmente. In fond, rămăsese aceiaşi; unica deosebire era că se simţea mai puţin singur, atâta tot. Dar acum, pe lângă singurătatea se ivea, bruscă şi neprevăzută. grija zilei de mâine. Ori, ce folos putea să-i mai aducă alinarea sufletească dacă situaţia lui materială devenise nesigură? Cuvintele afectuoase puteau să slăbească singurătatea morală, s'o îndepărteze chiar, fără ca viitorul său să fie prin aceasta asigurat. Numai un ajutor material ar fi putut să-l scape; dar cine i-l va da? La mătuşa nici nu mai era de gândit:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

tăcerea ei reprezenta un argument atât de puternic, încât ar fi spulberat iluzia cea mai încăpățînată. Corespondentul plecase de mult; mai încolo nu era nimeni... Nimeni? Ba da; mai eram eu.

La început, gândul acesta, trecând peste o mulțime de constatări deprimante, îl făcu să tresară de bucurie. Insuflețit de un nou curaj, începuse a iuți pasul pentru a ajunge mai repede la repetitor, când deodată o reflecție instinctivă îl opri. Îl voi ajuta, era sigur. Dar pentru ca aceasta să se întâmple, trebuia mai întâi de toate să-mi povestească cele petrecute. Să-mi povestească? Cum? Prin ce cuvinte? Cu ce drept mi se va plânge de nedreptățile de care era victimă? Faptul că fusese de atâtea ori umilit nu era un motiv pentru ca să se înjosească și mai mult, înfruntând rușinea unei pomeni. Căci n'ar fi fost decât o pomană; făcută de sigur din tot sufletul, dar nu prin aceasta mai puțin umilitoare. Se hotărî deci să tacă, căutând un pretext pentru a mă înșela în caz de l'aș fi întrebat despre convorbirea avută cu directorul.

Supărarea pe care mi-o pricinuise tăcerea lui, îl întristă atât de mult, încât fu pe punctul de a renunța la hotărârea luată. Dar perspectiva consecințelor ce le ar fi adus o astfel de slăbiciu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

ne îl opri. Intre dorința de a mă păstra și rușinea unui ajutor ce, deși afectuos, l'ar fi totuși jignit, demnitatea învinse. Intoarcerea la singurătate pe care ar fi provocat-o sacrificiul prieteniei mele, i se părea mai suportabilă decât jignirea demnității. Purtarea mea îi dăduse a înțelege că prietenie fără încredere nu poate exista; ori, pentru a mă convinge de încrederea nestrămutată ce o păstrase în mine ar fi trebuit să-mi mărturisească tot, lucru la care n'ar fi consimțit niciodată. Și chiar deschizându-mi sufletul, starea în care căzuse s'ar fi răsfrâns în orice caz asupra prieteniei noastre, întristând-o. Știa bine că acest lucru n'ar fi slăbit de loc dragostea ce i-o purtam, dar gândul că din cauza lui aș fi suferit și eu îl umplea de descurajare. Căci, deși în fond rămăsese același, mângâerea adusă de prietenia mea, risipise în parte o tristeță ce cu timpul mi s'ar fi părut obositoare. Dar acum când, în fața conștiinței trezite, viitorul se deschidea plin de nesiguranță; acum când, alături de singurătate se ridica, insistentă și crudă, grija zilei de mâine, optimismul de odinioară nu mai putea fi decât o amintire depărtată, asemănătoare cu un vis absurd. Și el care, uitându-și mizeria, se crezuse scăpat de chinul unei vieți devenită odioasă; el care, încrezător și înfine liniș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tit, nădăjduise într'un viitor mai bun... Naiv ce fusese!... Ca și cum prietenia poate da tot și că pe baza acestui cuvânt orice amăgire este îngăduită... Să se întâmple orice, cu riscul chiar de a fi isgonit, va tăcea; și poate că mai târziu, cunoscând însfârșit motivul purtării sale, îi voi erta încăpățînarea. Ah, de-ar fi putut să se apropie de mine și prin cuvinte blânde, lipsite de umilire, să-mi mărturisească secreta-i desnădejde; de-ar fi putut să-mi spună câtă dragoste, câtă nestrămutată încredere păstrase în prietenul său, cel mai bun, cel mai înțelegător din câți avusese vreodată... De câte ori în timpul orelor de studiu, acele ore nesfârșite ce-l înăbușeau par'că prin monotonia lor; de câte ori nu fusese pe punctul de a se apleca spre mine, de a mă apuca de braț, de a-mi șopti, cu avântul unei sincerități nealterate, cuvântul împăcărei... Dar teama unei slăbiciuni îl oprise veșnic; și amintirea jignirilor, a bârfelilor, în loc de a-l deprima mai tare, dădea energiei obosite o violență bruscă de revoltă...

Ianuarie se sfârși; veni Februarie... Și fie care zi trecută era un pas mai înainte către o mai cumplită, iremediabilă mizerie. Și cu cât distanța ce-l despărțea de termenul fixat devenea mai mică, cu atât puterile «Filosofului» slăbeau. Paralel cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901 1932

puterile chiar nevoia de hrană începu să dispară. In conştiinţa îndurerată o rămăşiţă de sensibilitate se mai păstrase totuşi, susţinută de grija mereu prezentă a viitorului apropiat. Această obsesiune a zilei de mâine deveni în ultimul timp atât de dureroasă, încât pentru a se sustrage chinului ei, încercă să se apropie de colegi, căutând în tovărăşia lor o distracţie liniştitoare. In zadar... Nepăsarea tovarăşilor, imposibilitatea unei vieţi prea străină de sentimentele ce-l mişcau, exasperară şi mai mult conştiinţa singurătăţii sale. Intre neputinţa de a uita şi izolarea în care se vedea silit să trăiască, nu-i mai rămânea de cât un lucru: resemnarea.

Intr'o noapte, cu câteva zile înainte de 15 Februarie, «Filosoful» avu un vis ciudat. I se părea că trece printr'un oraş necunoscut, în mijlocul unei linişti mormântale, pe străzi întortochiate şi pustii. De o parte şi de alta a drumului se ridicau clădiri stranii, de o arhitectură ne mai văzută; şi mai toate aveau o culoare cenuşie cum cenuşiu era şi cerul ce le domina. Cele mai multe, în loc de ferestre, aveau nişte găuri rotunde şi întunecate, asemănătoare cu nişte ochi uriaşi. «Filosoful» intră într'una din aceste case. Era goală; nici o persoană, nici o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mobilă ; nici un semn de viaţă. Odăile aveau o înălţime neobişnuită iar pereţii erau vopsiţi în gris. Pe duşumea, paşii aveau o sonoritate ciudată. «Filosoful» eşi, pătrunse într'o a doua casă, apoi într'alta, vizitând astfel mai multe. Dar toate se asemănau. Aceiaşi părăsire, aceleaşi odăi întunecate şi tăcute, aceiaşi resonanţă adâncă de ecouri stranii. Infricoşat de aceste sgomote, «Filosoful» începu să fugă ; dar cu cât alerga mai tare cu atât paşii răsunau mai puternic. La o răspântie întâlni un om : bătrân, murdar, acoperit cu zdrenţe.... Omul se uită la dânsul şi râse ; un râs strident, înfricoşător şi sarcastic ce n'avea nimic omenesc...

Aici «Filosoful» se trezi. Fruntea îi era acoperită de sudoare, iar în pieptul apăsat inima bătea cu violenţă. Cu ochii încă tulburaţi de viziunea oribilă, «Filosoful» se uită împrejur. In dormitorul întunecat, tovarăşii dormeau adânc. Aproape de fereastră, pe duşumeaua de lemn vopsit, luna desena un dreptunghiu de lumină.

Deodată, pe drumul ce străbătând Vomerul coboară şerpuind spre oraş, un om trecu cântând... Un cântec vechi, mult admirat odinioară, pătrunzător şi trist... Şi în liniştea nopţii melodia se ridica duioasă şi nostalgică, pierzându-se în legănări de barcarolă... «Filosoful» tre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sări. Unde o auzise oare? Un sentiment confuz, nedefinit ca și amintirea de care era legat, îl cuprinse. Cu privirea aţintită la fereastră, stătu câteva clipe gânditor. Cunoștea cântecul, era sigur; dar unde îl auzise? De ce această tresărire a sensibilităţii, de ce... Dar nu complectă gândul și o lumină bruscă se făcu în mintea chinuită de îndoială. Își amintea bine acum. Fusese la Posillipo, în vila corespondentului, într'o seară de început de toamnă. După plecarea câtorva prieteni, în tovărășia cărora petrecuse după-amiaza, rămas singur, «Filosoful» eșise pe terasa ce dădea în spre mare, unde familia ducelui se afla adunată. Soarele apusese; pe albastrul din ce în ce mai închis al mării, câteva pânze întârziate alunecau îndreptându-se spre port. In faţă, la picioarele Vesuviului, promontoriul sorentin strălucea de lanţul luminilor sale înșirate, reflectate de apa netedă într'un tremur de dungi aurii. Și o liniște imensă în care, împreună cu natura, lumea întreagă părea că se reculege, domnea peste tot. Nici un sgomot, niçi o suflare; numai, monotonă și tristă, plângerea neîntreruptă a valurilor... La un moment dat, dintr'o barcă ce trecea prin apropiere, se ridică un cântec duios, modulat la început cu sfială, apoi din ce în ce mai puternic, din ce în ce mai desluşit... Era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

«Marechiaro», cântecul atât de cunoscut, premiat la ultimele serbări din Piedigrotta...

Pe terasă, toată lumea tăcea. Coborârea nopţii pe seninătatea liniştită a golfului; reculegerea aproape religioasă a ceasului, tristeţea cântecului pribeag, umpluseră sufletele de melancolie. Pe feţele întunecate ochii apăreau visători, deschişi spre o lume închipuită în care amintirile, sentimentele, năzuinţele secrete ale fiecăruia se amestecau cu doruri noi.

Aşezat lângă ceilalţi. ca şi ceilalţi cuprins de poezia momentului, „Filosoful" privea înaintea sa orizontul minunat. Şi înconjurat cum era de suflete prietene, reculegerea acelei clipe i se părea atât de frumoasă încât ar fi dorit să dureze veşnic... Ce fericit se simţea atunci! Avea o casă, o familie, un sprijin afectuos şi puternic. Atunci nu cunoştea singurătatea, mizeria i se părea un cuvânt gol, iar grija zilei de mâine o imposibilitate. Era liber; liber să se plimbe, liber de a se juca, de a se bucura ca toţi copiii de mulţumirile vieţei... Era liber! „Filosoful" zâmbi, gândindu-se că peste puţin va putea rosti cu dreptate acest cuvânt. Ce libertate, însă! Libertate de a suferi, de a plânge într'o lume tot atât de nepăsătoare ca aceea în care trăia, plină pe dea-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

supra de necunoscute primejdii... Dar de ce chinul acesta ? Ce făcuse pentru a suferi atâta ? Era oare drept ca, fiindcă mama îi murise şi rudele îl părăsiseră definitiv, să îndure atâtea mizerii, atâtea şi atâtea umiliri ? Faptul că mătuşa lui nu plătise ceeace datora era un motiv pentru ca să fie privit cu dispreţ ca o fiinţă inferioară şi meschină ?... Ei bine, nu ! Dacă era vorba să plece de acolo, va pleca, da ; dar de bună voe... Va pleca, indiferent unde, numai să fie departe de liceul odios, de mediul său crud şi mărginit... Va pleca : dar cum ? Prin ce mijloace să înşele atâtea supravegheri ?... După câteva clipe de reculegere, „Filosoful“ îşi aminti că lângă sala de gimnastică, într'un coridor îngust prin care nu trecea aproape nimeni, se afla o uşă ce dădea în grădina liceului, la o mică distanţă de zidul care o înconjura. Zidul fiind jos, escaladarea lui era relativ uşoară, iar de partea cealaltă se întindea un loc viran puţin vizibil de la stradă. Greutatea era să ajungă în grădină fără ca cineva să-l vadă. Odată afară, nu-i mai rămânea să se păzească decât de grădinarul care ar putea să-l observe dela fereastra locuinţei sale, aşezată în apropierea zidului.

După ce cântări toate posibilităţile, „Filosoful“ încercă să adoarmă din nou, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

elaborarea planului de fugă îl îngrijorase în aşa chip încât numai după un ceas putu să închidă ochii.

A doua zi dimineaţa, deşteptându-se, perspectiva celor ce îi rămâneau de făcut il lăsă perplex. Dar imaginea activităţii ce-l aştepta, a liceului, a şcolii, cu tot cortegiul său de perfidii şi de nedreptăţi, îi insuflă un curaj nou. La urma urmei, n'avea nimic de pierdut. Unica părere de rău era că trebuia să se despartă de mine. De aceea, profitând de un moment în care mă văzu singur, mă luă la o parte, rugându-mă să-i ert ciudăţeniile şi punând în cuvintele rostite toată dragostea ce-i mişca sufletul întristat. Răspunsul meu îl făcu să zâmbească căci seara, în loc de a sta împreună cu mine, el va fi departe.

După o dimineaţă bogată în frământări „Filosoful" hotărî să plece în recreaţia de la ora patru. Pe baza unui motiv oarecare va cere voe pedagogului de a se duce în dormitor, acolo îşi va lua şapca şi apucând pe drumul cel mai sigur, va fugi. Odată în stradă, se va îndrepta spre staţia tramvaiului şi în mai puţin de cincisprezece minute va ajunge la oraş. Neavând bani, rugă pe un coleg să-i împrumute o liră. La cuvântul „împrumut" colegul avu un zâmbet iro-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nic, ceiace nu-l împiedică totuşi de a aduce „Filosofului“ serviciul cerut.

Dormitorul clasei a patra de unde „Filosoful“ urma să iasă spre a-şi pune în aplicare planul de fugă, era aşezat lângă o terasă care îl punea în legătură cu coridorul central în care, alături de biourile administraţiei, se afla şi cancelaria directorului. Activitatea acestui coridor făcea imposibilă trecerea, oricât de prudentă ar fi fost ea. Intre coridorul şi terasă exista însă o săliţă de unde, coborând pe nişte scări de piatră, ajungeai la sala de gimnastică, la câţiva paşi de uşa ce dădea spre grădină.

Ascunzându-şi şapca sub haină, „Filosoful“ urmă drumul descris fără a întâlni pe nimeni. Dar în faţa sălii de gimnastică, pustie la ora aceia, fu oprit de un servitor care îl întrebă unde se duce. Garderoba aflându-se în apropiere, pretextul fu repede găsit. Acum nu-i mai rămânea „Filosofului“ decât să deschidă uşa ; lucru pe care îl făcu cu precauţie, oprindu-se o clipă pe prag şi îmbrăţişând grădina cu o privire circulară. Grădina era pustie. Profitând de ocazie, eşi încetişor îndreptându-se spre zidul ce se ridica la stânga lui, cu privirea aţintită la casa grădinarului şi gata să alerge în cazul când acesta l-ar fi văzut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fără să fie un acrobat, „Filosoful“ era totuşi ager ; iar zidul, cum am spus şi mai înainte, nu era prea înalt. O săritură, o sforţare a braţelor spre a se ridica, o aplecare a pieptului înainte, o trecere a picioarelor deasupra zidului, şi „Filosoful“ fu de partea cealaltă, la o mică distanţă de drum.

Profitând de pustietatea locului viran, «Filosoful» începu să alerge căci i se păruse că aude un strigăt la spatele său, ridicat poate de grădinarul care, fără ca el să-şi dea seamă, îl văzuse. In mai puţin de un minut ajunse la stradă ; acolo se opri o clipă şi se întoarse îndărăt spre a se încredinţa că nu-l urmărea nimeni ; o luă apoi la dreapta, spre strada Tasso, unde se afla staţia tramvaiului care ducea la oraş.

Mergea grăbit, împins de teama unei urmăriri, întorcându-se din când în când şi încetinind pasul la apropierea trecătorilor. La o cotitură foarte aproape de staţie, zări tramvaiul oprit şi gol ; şi acest din urmă amănunt îl contrarie, căci ar fi vrut să treacă neobservat.

Privirea pe care controlorul o aruncă asupra lui pe când se urca în vagon, îl nelinişti. Teama de a fi prins îl făcea să creadă că toată lumea era înştiinţată des-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mom1901 1932

pre fuga lui şi să zărească în fiecare privire ameninţarea unei bănueli.

Luând o atitudine cât se putea mai naturală se aşeză într'un colţ, aşteptând cu nerăbdare ca tramvaiul să pornească. Fiind capăt de linie, însă, staţionarea fu lungă. Puţin câte puţin vagonul se umplu ; şi sgomotul pe care fiecare pasager îl făcea urcându-se, era pentru «Filosoful» o nelinişte nouă, risipită numai de apariţia unei feţe streine. In sfârşit, după zece minute, tramvaiul porni ; înainte încet, apoi din ce în ce mai repede, coborând pe drumul şerpuitor aducător de libertate.

Mai liniştit acum, «Filosoful» privea casele ce-i defilau înaintea ochiului, trăsurile, trecătorii, simţind în sufletul apăsat de o prea lungă singurătate un avânt de viaţă nouă care îi amintea vremurile bune ale copilăriei. Pe măsură ce tramvaiul se apropia de oraş, casele se făceau mai dese, circulaţia mai mare, sgomotele mai continue şi mai puternice. „Filosoful“ privea toate acestea cu o bucurie nestăpânită şi mirată. De doi ani numai văzuse oraşul ; plimbările pe care le făcuse în rând împreună cu colegii nu se prelungiseră niciodată dincolo de străzile Vomerului. Iar în ultimul timp, uniforma cea bună uzându-se, fusese oprit şi de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la aceste plimbări căci, după cum îi spusese însuși subdirectorul, «făcea internatul de rușine».

Și acum când singur, departe de pedagogi și de liceu, se vedea readus la viața liberă, în mijlocul unei mulțimi vesele dacă nu prietenoasă, o violentă reacțiune de sentimente se produsese în sufletul ușurat. Odată măcar nu se gândi la ceiace ar fi făcut mai târziu; beția libertății gonise toate grijile, îndepărtase orice preocupare a viitorului...

Sunetul strident ridicat de roțile tramvaiului la cotitura străzii Mille, trezi pe «Filosoful» din contemplarea sa. Încă două stații și ar fi fost în centru. Dar Toledo îl speria. Prea multă lume și prea mare sgomot acolo; mai bine un cartier liniștit unde să poată umbla în voe... Și apoi, ar putea să fie zărit de cineva cunoscut, de un pedagog, de un funcționar oarecare al liceului, de un servitor chiar... Deaceea mai bine să fie prudent. Dar unde se va coborî?... Pe când medita astfel, în golul lăsat de două case despărțite, zări marea apropiată, ascunsă în parte de copacii grădinei publice. Se va duce acolo, da... Acolo va fi mai bine decât oriunde. Și amintindu-și de plimbările făcute pe Caracciolo împreună cu niște prieteni cunoscuți în casa cores-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALA a „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

pondentului, o dorință puternică de a revedea locurile în care fusese odinioară atât de fericit îl făcu să se scoale brusc, așteptând oprirea tramvaiului.

Pe când cobora din vagon, se întâlni cu un domn în vârsta care, grăbit să se urce, îi dădu un brânci bolborosind câteva cuvinte din care „Filosoful" nu înțelese decât două: «respect și bătrânețe».

Incidentul acesta neînsemnat avu drept consecință o readucere a «Filosofului» la realitate. Până atunci, bucuria libertății îl împiedicase de a se gândi și de a aprecia gravitatea gestului necugetat. Revolta adusă de suferințele îndurate îl făcuse să dorească un singur lucru: scăparea. Scăparea, adică fuga. Mai încolo nimic. Dar acum că sguduită de brutalitatea străină, conștiința adormită se trezise, o perspectivă nouă, dureroasă de data aceasta, se arătă.

Se va duce în grădina publică, bine; va sta acolo un ceas, două, cinci chiar. Dar mai departe?... Când în noaptea coborâtă străzile se vor pustii care îi va fi adăpostul? Unde va mânca? Avea oare bani? Cunoștea pe cineva care să-l ajute?... Atunci?... Intr'o zi tot l'ar fi dat afară din liceu, era drept; dar era acesta un motiv? N'ar fi făcut mai bine să aștepte? Și apoi cine îi spunea că di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rectorul, cuprins la urmă de milă, nu s'ar fi hotărât să-l ajute, să ceară ministerului o amânare, un act de indulgenţă? Va mai putea face aceasta acum când fugise? Sigur că nu... Mai rău de cât atât, gestul său ar fi poate grăbit excluderea.

Tot gândindu-se, „Filosoful" se oprise instinctiv în faţa unui chioşc de ziare pentru a se reculege mai bine, când deodată tresări. Pe afişul unui ziar de seară i se păruse că vede tipărit numele său. Se apropie mai mult... Nu greşise de loc: între două ştiri laconice privitoare la luptele de la Piave, era scris în caractere mai mici: „Sosirea lui Antonio Castelli în localitate".

Antonio Castelli!... „Filosoful" încremeni... Era oare posibil?... Dar... dar era tatăl său acela; tatăl său, pe care îl uitase, pe care nici nu-l cunoştea, dar care exista totuşi... Nu cumva?... Dar nu, era imposibil. Numele de Castelli era răspândit, e drept, dar numai pe dânsul îl chema Antonio... Şi apoi de ce să vorbească în ziar dacă n'ar fi fost el? Căci era un scriitor cunoscut, un intelectual respectat, un om mare, înfine...

Cu mâinile ce îi tremurau de emoţie, „Filosoful" căută în buzunar zece din cei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?cm=1901 1932

cincizeci de bani ce îi rămăseseră, se uită la titlul ziarului şi îl ceru vânzătorului, întinzând mâna cu nerăbdare.

De ar fi ştiut vânzătorul cu cine avea de a face, s'ar fi uitat desigur mai frumos la băeţaşul acela care ţipa la dânsul ca şi cum ar fi fost surd... Dar acum putea să-l privească cât de urât lumea, îi păsa puţin „Filosofului“... Un orizont nou i se deschidea înainte, bogat în făgăduieli şi aducător de nădejdi...

După câteva minute de căutare febrilă, găsi însfârşit ce-l interesa. Pe pagina a patra, sub titlul „Sosirea unui oaspete ilustru“ se afla următorul cuprins:

„Azi dimineaţă, cu trenul de zece, a sosit în localitate, venind de la Torino, cunoscutul scriitor Antonio Castelli, în vederea unei conferinţe pe care o va ţine mâine, orele 5 p. m. la teatrul Politeama, vorbind despre „Umanitarism şi poezie“. Domnia sa a fost găzduit la Hotel Vesuvio, rămânând ca mâine seară să plece îndărăt la Torino, unde afaceri urgente îl reclamă. Ilustrului oaspete, urări de bun sosit“.

„Filosofului“ i se părea că lumea se învârte împrejurul lui. O bucurie nemărginită îl înăbuşea. Era adevărat deci, era tatăl său... căci era scriitor, i-o spusese mama lui, era sigur de aceasta... Şi el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care nu se gândise odată la dânsul, care nu se întrebase odată unde putea fi, ca şi cum ar fi murit... Prost ce fusese! Ar fi trebuit să se intereseze, să-i scrie, să caute să-l vadă... Căci, ca toţi copiii, avea şi el un tată, şi ce tată încă! Cult, cunoscut, bogat, respectat de toată lumea... Şi trebuia să fie şi bun, desigur... „Filosoful“ nu pricepea bine ce putea să însemne cuvântul umanitarism; îşi aducea aminte însă de ceeace spunea d-l Villani, anume că pentru a înţelege poezia trebue să ai suflet bun, capabil de a pricepe oamenii şi de a-i iubi... Ori, mâine, în sala teatrului Politeama, tatăl său va vorbi despre poezie... Nu putea fi de cât un om bun deci, căci d. Villani nu greşise niciodată şi tot ce spunea dânsul era sfânt... Dar de ce atunci îi părăsise? De ce mamei sale nu-i plăcea să vorbească despre dânsul? Intr'o zi îi spusese chiar... cum îi spusese?... aşa, da... îi spusese că era ciudat... Ei, şi?... Mama lui era bună, foarte bună chiar, dar era cam nervoasă; avusese şi dânsa defectele ei... Dacă tatăl lui o părăsise era fiindcă nu se înţelegeau, dar aceasta nu însemna că era rău.... Totuşi, ar fi putut să se intereseze de dânsul, era adevărat; dar nu ştia probabil unde se află şi aştepta un cuvânt de la el... Acum că îl va vedea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

însă lucrurile se vor schimba şi îl va lua desigur cu dânsul, îl va îngriji... Căci nu mai avea nici un rost să rămână în liceu. Ce bine făcuse că fugise! Altfel, cine ştie dacă ar fi putut să-l mai întâlnească; pe când aşa, în cinci minute... Hotelul Vesuvio era aproape şi se va duce imediat..,

«Filosoful» mergea acum voios, vorbind singur şi privind trecătorii cu un zâmbet triumfător, plin de bunăvoinţă. N'avea decât să rostească numele tatălui său şi toţi s'ar opri, cuprinşi de o respectuoasă mirare. Şi subdirectorul care îl tratase cu atâta dispreţ! Lasă, o să-l înveţe el; când va povesti tatălui său toate cele suferite, n'o să-i meargă deloc bine... Nu va scăpa nici pedagogul, antipaticu-cela care îi spunea mereu că e filosof... Ei şi, ce era cu asta? Parcă tatăl său nu era şi dânsul un filosof?... De câte ori nu-i spusese d-l Villani că literatura şi filosofia sunt strâns legate?

— Ajuns în piaţa Vittoria, zări o cerşetoare care, aşezată pe scările unei biserici, întindea mâna slabă trecătorilor. Bucuros de a-şi putea manifesta mulţumirea, se apropie de dânsa şi îi dădu toţi banii care îi rămăseseră, scuzându-se de a n'o putea ajuta cu mai mult.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Ce-i mai păsa acum? Zece lire să fi avut şi pe toate le-ar fi dăruit. Nu va fi bogat peste puţin? De ce să nu facă o pomană în momentul când Dumnezeu se arăta bun cu dânsul? Ce importanţă puteau să aibă câţiva gologani faţă de un eveniment atât de însemnat ca acela care i se întâmpla? Aceasta încă nu era nimic în comparaţie cu binele pe care îl va face mai târziu. Dl. Villani nu spunea mereu că trebue să ai milă de cei care suferă şi, dacă poţi, să-i ajuţi? Lasă, îi va ajuta el, îi va iubi, şi nu numai pe dânşii, dar pe toţi acei care îi făcuseră bine. Imi va arăta că e recunoscător, iar nu un ingrat cum poate îmi închipuiam... Şi de sărbători în loc de a veni dânsul la mine, mă voi duce eu la el... Dar dacă se va duce la Torino, cum era scris în ziar?...Ei, şi? Mare lucru dacă m'aş despărţi pentru o săptămână de mama... El trăise patrusprezece ani fără părinte şi tot nu se văitase, aşa că... Şi gândindu-se la ochii pe care îi voi face când îmi va spune toate acestea, «Filosoful» începu să râdă, provocând spaima unui bătrân care trecea în momentul acela lângă dânsul.

— Mă crede nebun—observă «Filosoful», înveselit şi mai mult de acest incident.—Era cât pă ce să fugă... Te pome-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

neşti că se uită încă la mine. Părea un poet cu păru ăla mare... Tata oare cum o fi? Mai tânăr, de sigur... Vre-o patru zeci de ani. O fi frumos?... Mama spunea că da, dar acum, mai ştii, poate că s'a schimbat... Sunt tare curios să-l văd.

Aici «Filosoful» se opri căci ajunsese în faţa Hotelului Vesuvio. Cunoştea hotelul de oarece un prieten al corespondentului, la care fusese de mai multe ori, locuise acolo cu trei ani înainte. Intrând în hall, observă cu bucurie că portarul nu fusese schimbat.

Cu toate acestea, portarul nu avu de loc aerul de a-l recunoaşte. După ce îl măsură din cap până în picioare, îl întrebă cu un ton dispreţuitor pe cine caută.

Filosoful, puţin intimidat, răspunse:

— Aş dori să ştiu dacă dl. Castelli e aici.

— Dar ce ai d-ta cu dânsul?

— E tatăl meu.

— Tatăl d-tale?

Portarul deschise ochii mirat; se uită din nou la uniforma «Filosofului», apoi, îndulcind glasul, adăogă aproape neîncrezător: Etajul întâi, camera 24.

Cu tot entuziasmul ce-l însufleţise până atunci, când se văzu înaintea camerii locuită de tatăl său, «Filosoful» avu o clipă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de nehotărâre. Prin ce cuvinte ca începe? Ce formulă va întrebuinţa, «dvs.», «domn» sau pur şi simplu «tată»? După o scurtă reculegere, se hotărî să i se adreseze cum era mai normal. N'avea nimic de pierdut; îl va lămuri imediat, se vor îmbrăţişa şi totul se va sfârşi spre bine. Înviorat de acest gând, «Filosoful» bătu încet la uşă şi la cuvântul «Poftim», rostit cu un glas ce-l făcu să tresară, intră.

Domnul Castelli, aşezat la o masă ce ocupa centrul odăii, scria. Cum şedea cu capul plecat, la început «Filosoful» nu putu să-i vadă bine trăsăturile. Observă însă că era mic şi îmbrăcat elegant. Odaia pe care o locuia era vastă, mobilată luxos, iluminată de o fereastră înaltă ce dădea spre mare.

După câteva clipe de tăcere, Antonio Castelli lăsă tocul şi întorcând faţa spre uşă făcu semn «Filosofului» să vorbească:

Judecând după siluetă şi după părul închis pieptănat cu cărare, «Filosoful» nu i-ar fi dat mai mult de patruzeci de ani. Cam aceea de altfel trebuia să-i fie vârsta. Dar obrazul obosit şi palid, pe slăbiciunea căruia ochii căprii apăreau foarte mari, îl arăta mai bătrân. Sub mustaţa mică, tăiată englezeşte, gura se desena severă, aproape voluntară, dând întregei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901 1932

figuri o neplăcută expresie de asprime.

«Filosoful» puțin mirat de această înfățișare, șopti:

— Bună ziua, tată.

Neauzind bine, domnul Castelli îi făcu semn să se apropie. Incurajat de gestul binevoitor, «Filosoful» făcu un pas înainte și cu un glas de data aceasta clar, începu:

— Sunt fiul d-tale...

Teatrul Politeama prăbușindu-se în timpul conferinței, nu l'ar fi speriat mai mult pe Antonio Castelli de cât cuvintele rostite de acel băețaș sfios care îi amintise că avea un fiu. Din mari ce erau ochii se făcură enormi, gura se crispă, mâinile se încleștară, pe când bustul se apleca repede înainte.

— Cum ai spus ?... d-ta...

Domnul Castelli se sculă, făcu câțiva pași prin odae; pe urmă, întorcându-se spre «Filosoful» care, uimit de această transformare neașteptată, ținea capul plecat, cu o voce devenită stridentă întrebă:

— Și ce vrei ?

«Filosoful», fără a ridica capul, șopti:

— Nimic; am venit să te văd...

— Să mă vezi ?... Ca ce ?

— Ești tatăl meu, nu te cunoșteam, și auzind că ești aici m'am gândit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu era nevoe— exclamă Antonio Castelli—nu era nevoe de loc; şi apoi...

Indoind braţul, cu mâna întinsă spre fiul său:

— Vrei poate parale?... In cazul acesta adresează-te familiei d-tale, care ţi-a dat educaţia. Eu n'am nici un amestec... A vrut mama d-tale să te ia şi să te crească, da ori nu?... Atunci, ce mai vrei? du-te la dânsa; eu... Aud?... A murit?... Adresează-te sorei sale, atunci. In ce mă priveşte n'am nici o îndatorire...

— N'am venit să-ţi cer bani, ci să te văd... Nu mă cunoşteai şi mă gândeam că poate...

— Poate ce?... dar mai întâi, de unde şi până unde dorul acesta? Mi-ai scris d-ta vreodată, am manifestat vreodată dorinţa de a te vedea?... Nu. Atunci, pe ce motiv ai venit d-ta la mine?... Bani nu cauţi, de iubire intre noi nu poate fi vorba, aşa că nu pricep...

D-l Castelli se opri pentru a-şi aranja părul care în mersul nervos îi căzuse pe frunte şi urmă:

— Nu vezi d-le că este ridicol?... D-ta pleci, te duci cu mama d-tale care te-a luat ca să te crească, stai cu dânsa cinci, zece, cincisprezece ani şi într'o bună zi te prezinţi la mine pe motivul că vrei să mă cunoşti şi dându-mi a înţelege că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ai avea dragoste pentru mine, ca şi cum aş putea crede... Căci ar fi absurd, d-le, pricepi d-ta : absurd, ca eu să-mi închipui un astfel de lucru... Faptul că ai fost crescut de mama d-tale mă lămureşte destul asupra influenţei pe care ai primit-o...

Numai vorbesc despre familia ei, o familie de zăpăciţi, de intriganţi, de...

Domnul Castelli se opri o clipă, căci nu găsea cuvântul potrivit ; ridică apoi umerii în semn de nepăsare şi continuă :

— D-ta nu ştii ce a fost între mine şi mama d-tale ; nu ştii viaţa pe care am dus-o, căci dacă ai cunoaşte-o... O femee imposibilă, d-le... plină de idealuri absurde, de literatură, de fel de fel de prostii... Şi d-ta vrei ca eu să te primesc cu braţele deschise, să te iubesc chiar... nu?... Poftim ? Spui că n'ai nici o vină ? Dar parcă eu am ?... Atunci ?... atunci ?... In sfârşit d-le, vrei să-ţi spun lămurit ? d-ta n'ai ce căuta la mine, aşa că ai putea...

In ce stare sufletească coborî scările hotelului, „Filosoful“ n'ar fi putut să mi-o spue. In orice caz era un sentiment ciudat, ceva asemănător cu zăpăceala unui om care, trezit brusc în timpul unui vis frumos, nu-şi dă încă seamă de viaţa ce-l înconjoară.

La eşire, sgomotul străzii Santa Lucia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde din pricina hotelurilor așezate în rând, circulația e întotdeauna mare, îl rechemă la realitate. Oprit în fața hotelului se uită împrejur, gândindu-se încotro s'o apuce, o luă apoi încet spre Caracciolo.

Un proverb italienesc spune: «Vedi Napoli e poi muori». Și într'adevăr, acest omagiu adus orașului portenopean e cât se poate de îndreptățit deoarece, mulțumită poziției sale naturale, Neapoli e fără discuție unul din cele mai frumoase orașe din lume. Vorbind astfel mă gândesc la Neapoli așa cum l'am văzut în zilele de primăvară, vesel de lumină și de cântece, căci Napoli fără soare e trist.

Există și acolo zilele mohorâte în care sufletul apăsat se simte cuprins de melancolie.

Cerul e acoperit, monoton și la lumina-i palidă care în loc de a preciza, slăbește parcă contururile, marea și munții apar întunecați, cenușii, ca și cum o negură subțire, pretutindeni egală, ar fi învăluit natura, întristând-o. Creasta muntelui Somma și aceea mai apropiată a Vesuviului, cu veșnicul său nor de fum, se ridică deasupra orizontului vag, în depărtările căruia ochiul obosit se pierde. La o mică distanță de port, masa închisă a castelului dell'Ovo se desprinde singura-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tecă, înconjurată în zilele furtunoase de o coroană de apă spumegândă.

Imprejur, pe ţărmul umbrit de copaci, trecătorii umblă mai încet decât de obicei. Sunt zile, acestea, în care napoletanii nu prea es, sau, dacă aceasta li se întâmplă, evită întâlnirile şi vorbele. Căci la cea mai mare parte dintr'înşii, influenţaţi cum se lasă de variaţiile timpului, însăşi gândul este în astfel de zile adormit. Privită printr'o prismă interioară, viaţa le apare desbrăcată de nădejdi şi de plăceri, fără zâmbet şi fără atragere. Este dispoziţia sufletească care, sub un cer diferit şi sub o concentrare mult mai dureroasă, incompatibilă cu firea expansivă a meridionalului, alcătueşte unul din elementele esenţiale ale pesimismului.

Astfel era vremea când, străbătând Santa Lucia, «Filosoful» ajunse înaintea «Vilei Naţionale». Cerul, care până atunci păstrase intermitenţe de senin, acum era complect înourat. Din albastră marea devenise cenuşie; şi o căldură neobişnuită, prevestitoare de furtună, luase locul vântului răcoros de mai înainte.

«Filosoful» intră în grădina publică, pustie pe timpul acela, privind cu ochi distraţi aleele tăcute, întristate de goliciunea copacilor care îşi împleteau crengile desfrunzite pe cerul uniform. Ajuns în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apropierea «Aquariului», nişte strigăte venite din centrul grădinei îi atraseră atenţia asupra unui grup de copii care— sub supravegherea câtorva guvernante— alergau urmărindu-se. Nevrând să fie văzut, «Filosoful» se opri şi se aşeză pe o bancă, privind gânditor spre Riviera di Chiaia.

Convorbirea avută cu tatăl său, îl umpluse nu atât de tristeţă cât de uimire. Mătuşa părăsindu-l de tot, directorul ameninţându-l cu isgonirea, tovarăşii tratându-l cu o ironică indiferenţă, erau lucruri ce, deşi nedrepte, puteau să pară la urma urmei chiar fireşti; dar ca un părinte să-şi îndepărteze copilul prin simplul fapt că nu se înţelesese cu mama lui, aceasta „Filosoful" n'o putea pricepe. Dacă i-ar fi spus un cuvânt supărător, dacă i-ar fi cerut un sprijin, dacă, prin cuvinte stângace, i-ar fi dat a înţelege că nu dragostea, ci interesul îl împinsese spre dânsul, hai să zicem... Şi chiar într'un astfel de caz, ar fi putut să se întristeze, admiţând că iubirea copilului său i-ar fi fost scumpă, dar nici odată să-i vorbească aşa cum îi vorbise, să-l jignească în felul cum îl jignise.... Dacă vroia bani !... In situaţia în care se afla banii reprezentau un ajutor însemnat, era drept, dar pe care el nu i-l ceruse...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Ceeace dorise de la dânsul era căldura unei iubiri necesare, o iubire pe care nici eu nici altul pe lume n'am fi putut să i-o dăm ; ceeace căutase pe obrazul acela crispat, în ochii strălucitori de mânie era, nu o expresie de silită milă, ci zâmbetul unei simpatii spontane, zâmbetul părintelui pentru copilul său, la care însă, prin mulţimea suferinţelor îndurate, mai mult decât toţi ceilalţi simţea că avea drept... Şi în locul acestui zâmbet, în locul acestei simpatii, el ce găsise ? Ură. O ură neîmpăcată şi absurdă, însetată de răsbunare... Şi împotriva cui ? Împotriva unei femei care nu putea să-i răspundă ; împotriva unei femei care îşi jertfise sănătatea pentru a da copilului său o pâine ce altfel i-ar fi lipsit, pe când el, omul respectat şi celebru, nu ştiuse să-i spună decât un cuvânt : acela al răutăţii, să-i adreseze decât o privire : aceea a duşmăniei... Şi era prima oară când se vedeau ! Se dusese la dânsul cu sufletul deschis, gata să iubească şi doritor de a fi iubit ; şi din acel suflet sincer, încercat de atâtea suferinţi, el făcuse obiectul unor lovituri brutale... Ce era dânsul vinovat dacă cu doisprezece ani înainte, din motive independente de voinţa sa, părinţii lui nu se înţeleseseră, ajungând la sfârşit prin a se despărţi ? Mama lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

era nervoasă, avusese un caracter ciudat ? Se poate... Ceeace ştia bine însă era că femeia aceea nervoasă şi ciudată, avusese curajul de a-l lua cu dânsa dându-i, împreună cu pâinea zilnică, mângâerea unei iubiri nestrămutate... Şi pe femeea aceasta tatăl său o criticase... Ei bine, nu; nu avea dreptul de a vorbi, căci oricare ar fi fost defectele ei, avusese asupra lui o superioritate incontestabilă ; aceea de a se purta ca o mamă. Mai mult decât atât : fusese în stare de un sacrificiu pe care nu toate mamele ar fi ştiut să-l facă: sacrificiul sănătăţii sale. Dar tatăl său ce făcuse ? Nu numai că nu-i spusese nici măcar un cuvânt bun, dar îl umilise, îndepărtându-l cu răutate... Răutate ! „Filosoful" îşi aminti de cuvintele d-lui Villani care spunea că un om într'adevăr cult nu poate fi decât bun. Ori tatăl său era un om cult, şi cu toate acestea... „Filosoful" se gândi la motivele care ar fi putut explica în mod logic atitudinea părintelui său, rechemând una câte una amintirile copilăriei, căutând să desprindă din ceaţa trecutului depărtat un amănunt semnificativ care să-l lămurească. Dar nu găsi nimic ; nimic altceva decât scene neînsemnate şi banale de care tatăl său era veşnic străin... Nu-l cunoscuse deci ; sau prea puţin în orice caz, pentru a fi co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramv.vania.ro/mdrr1901-1932

mis o greşală care să-i justifice purtarea. Era rău deci ; şi domnul Villani greşise...

In mintea turburată a „Filosofului“ trecu imaginea fostului său profesor, şi figura-i blândă, în acel moment de cumplită desnădejde, îi apăru mai afectuoasă ca niciodată... Nu, un astfel de om nu putea greşi. Dar atunci celebritatea tatălui său, admiraţia de care era înconjurat, respectul cu care era primit, nu erau decât rezultatul unei greşeli enorme, concluzia unei mentalităţi rătăcite şi bolnave? Nici aceasta nu era admisibil. Ce vroia să spună în cazul acesta dl. Villani? Cunoştinţele, oricât de bogate ar fi, nu ajung pentru ca să formeze o cultură? Inteligenţa şi munca nu sunt suficiente? Sau poate... „Filosoful“ tresări căci i se păruse că cineva îl bate pe umeri. Ridică capul...

In faţa lui se afla un copil de vre-o zece ani, îmbrăcat într'un costum bleumarin şi cu obrazul aprins de alergătură.

— Dar tu nu te joci?

Cui semăna copilul acela? Unde mai întâlnise expresia aceea de blândeţă în ochii albaştri? „Filosoful“ căută să-şi amintească... Deodată un nume îi trecu prin minte: Enrico. Da, semăna cu dânsul, cu fiul baronului Corsi, tovarăşul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

jocuri de la „Villa Ludovisi"... Şi printr'o firească asociaţie de idei toată copilăria sa îi apăru brusc, crudă ca amăgirea unui vis...

... Era la Roma; într'o duminică de Mai... Un soare primăvăratec—înroşit de apropierea apusului—ilumina «Cetatea eternă», ce se profila departe într'o scânteiere aurită de cupole.

Din trăsura oprită pe terasa Pincio-lui, copilul de altădată privea cu o mirare naivă oraşul imens, în mijlocul căruia basilica „Sf. Petru" se înălţa, severă ca o poruncă.

Împrejur, pe aleele umbrite, trecătorii îşi încetiniau pasul, contemplând şi ei orizontul roman, unde razele asfinţitului împrăştiau o lumină asemănătoare cu o aureolă. Şi în ochii visători—trezită de măreţia privelişte—ai fi zis că amintirea unei măreţii trecute se oglindea: măreţia unei Rome îndepărtate, a unei Rome atotputernice şi mândre, stinsă şi dispărută de mult, totuşi învingătoare de veacuri...

Apoi o seară de Noembrie... Într'un salonaş retras al pensiunei Ludovisi, mama îi citea minunata poveste a lui Aladin, stăpânul lămpii fermecate... Afară ploua. In lumina ştearsă a felinarelor «via Liguria» se întindea tăcută şi pustie, adormită parcă de monotonia plângerii de toamnă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?m=1901-1932

Aşezat lângă fereastră, copilul asculta cu o atenţie încordată fantastica poveste din Arabia, căreia nota orientală dădea un farmec nespus. Şi înaintea ochilor miraţi o lume nouă, din ce în ce mai uimitoare, din ce în ce mai frumoasă se arăta; o lume nebănuită şi ciudată în care săracii se prefac în prinţi iar vrăjitorii în sclavi... Şi apoi zilele grele... Trei odăi mici, întunecate şi modeste: apartamentul din «via Ripetta». Zile de griji continue şi de dureri tăcute; zile de muncă şi de jertfe zadarnice...

Apoi o noapte de agonie... Un pat alb, o faţă cadaverică pe care o figură întristată de doctor se apleca: agonia mamei sale...

Şi în fine singurătatea... O singurătate neprevăzută şi crudă, creind o atmosferă apăsătoare de pustiu...

„Filosoful“ revăzu toate acestea... O tristeţă nemărginită îl copleşi. Invins de povara amintirilor—aşezat cum era pe bancă—se aplecă încet, îşi rezemă coatele de genunchi, îşi puse capul între mâini, ca pentru a se gândi mai bine, şi plânse...

*

... Cât timp rămase aşa?... «Filosoful» n'ar fi putut să-mi spună. Când ridică capul, seara coborâse şi grădina era pus-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tie. Un sgomot confus venea din Riviera di Chiaia unde felinarele aprinse întindeau până departe un şir de lumini galbene.

Singurătatea locului, accentuată trist de întunecime, îl nelinişti. O nevoe de mişcare, o dorinţă de viaţă şi de sgomot îl cuprinseră. Işi luă şapca şi se sculă.

Nişte dureri acute la încheeturi, datorite poziţiei neschimbate, îl siliră să se oprească o clipă. Se simţea slab; din dureroasa frământare de înainte nu mai rămânea decât o oboseală vagă, o ciudată adormire a tuturor facultăţilor.

Animaţia pieţei Vittoria îl desmetici. Circulaţia, care în cursul zilei e deobicei redusă—cu întunericul devenise mai intensă. In dreptul bisericei întunecate unde cadranul ceasornicului arunca o pată rotundă de lumină, tramvaele treceau cu sgomot, aprinzând scântei violete pe şinele lucioase.

Vederea unei berării apropiate îi atase atenţia că nu mâncase. Se uită la ceasornicul bisericii: erau aproape opt. Se căută instinctiv în buzunar, mirat că nu găseşte nimic; amintindu-şi apoi de pomana făcută cerşetoarei, un zâmbet de amărăciune îi trecu pe buze. Ce să facă? Imaginea liceului îi apăru brusc. Revăzu sălile, sufrageria imensă şi sgomotoasă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/?cm=1901-1932

unde servitorii se încrucişau, ducând tăvi cu mâncare. Dacă s'ar reîntoarce ?. Va povesti directorului cele întâmplate, îi va cere ertare şi totul se va sfârşi. Directorul era bun şi va înţelege. In fond nu era vinovat. El nu făcuse decât să asculte; ordinul venea de sus.

Privi din nou la ceasornicul bisericei. Lipseau zece minute la opt. Avea încă timp; într'un sfert de ceas, douăzeci de minute cel mult, va ajunge. Un sfert de ceas ? cu tramvaiul, da ; tramvaiul trebuia însă plătit.

Simţi că-şi pierdea capul. O imensă nevoe de mângâere îl cuprinse. Oraşul, a cărui veselie cu puţin înainte îl atrăsese, acum îl înspăimânta. Se gândi să se întoarcă la liceu pe jos. Chiar de va ajunge târziu, nu era nimic. Va bate în poartă, va face sgomot, va trezi liceul la nevoe, dar va intra. Nu puteau să-l gonească. Chiar de ar face-o, se va duce la poliţie, va explica situaţia în care se găsea, va spune că fugise fiindcă îl chinuiseră, fiindcă îl ameninţaseră, şi va pătrunde.

După câţiva paşi însă îşi dădu seamă că i-ar fi fost imposibil. Picioarele îl dureau şi-i era frig.

Ridică capul în direcţiunea Vomerului. Colina fiind ascunsă de casele înalte, nu văzu nimic. Nu văzu decât masa întune-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

cată a castelului Sant' Elmo unde o mică lumină roşie tremura.

Mai mult ca niciodată se simţi singur, se simţi slab. O mulţime de idei ciudate îi trecură prin cap. Se gândi să oprească pe un trecător rugându-l să-i dea ceva ; se gândi să se ducă deadreptul la poliţie; la un hotel chiar. Işi aduse aminte de o pensiune în care şedea familia unui coleg al său ; o pensiune liniştită, condusă de o femee cum se cade şi modestă. O să-i spună că e sărac, că a venit trimes de un prieten care cunoştea bunătatea d-sale, sigur că dânsa îl va ajuta. Nu cerea mult : numai un adăpost, un colţişor oarecare unde să se poată întinde—la nevoe chiar îmbrăcat — căci era obosit tare şi afară începea să fie frig.

Cunoştea numele pensiunei ; uitase însă strada, lucru uşor de găsit. N'avea decât să roage pe un sergent şi ar fi aflat-o imediat. Dar în ultimul moment se temu. Sergentul ar putea să-l cerceteze şi el neştiind ce să-i răspundă, l-ar duce la comisariat. La poliţie se gândise el singur să se ducă, dar perspectiva unui adăpost mai confortabil îl făcea acum să şovăe.

Căută să-şi adune amintirile. In zadar. Opri pe mai mulţi trecători, dar fără nici un rezultat. Trecătorii priveau o clipă în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gol, apoi dădeau din cap şi treceau grăbiţi înainte.

Unde să meargă ? Ceasul înainta ; împrejur, lumea începea să-l privească. In prăbuşirea atâtor iluzii, îşi dădu seamă că o singură nădejde serioasă îi rămânea : să întâlnească pe un cunoscut.

Incepu atunci o căutare febrilă prin străzile oraşului. Din piaţa Vittoria trecu în Chiaia, din Chiaia în San Ferdinando, din San Ferdinando în Toledo ; până la piaţa Dante unde vechiul local al liceului se ridica impunător în semi-cerc.

O oboseală crescândă îl stăpânea, îngreuindu-i pasul, apăsându-i creerul, adâncind din ce în ce mai mult acel sentiment de singurătate care—pentru cine într'adevăr l'a cunoscut—e cel mai dureros din câte există.

Nu întâlni pe nimeni, nu văzu pe nimeni. Nu întâlni şi nu văzu de cât figuri streine, însufleţite de griji necunoscute.

In apropierea «Muzeului» îşi aminti de un prieten al corespondentului care şedea pe acolo.

Căută casa, o găsi, sună la uşă.

Un servitor în uniformă veni să-i deschidă.

— Scuzaţi, domnul Grimiti e acasă ?

— Ce doreşti mata de la dânsul ?

— Aş vrea să-i vorbesc...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E plecat în oraș. Nu-i nimeni acasă.

Ușa se închise. Pe scările iluminate tăcerea recăzu adâncă. Ultima, desperata iluzie se spulbera.

In sfârșit, nemaiputând rezista tristeții și oboselii, se întoarse în piața Vittoria unde grădina apropiată ar fi putut prezenta în cazul cel mai rău un adăpost.

Mergea cu capul plecat, atât de încet, în cât trecătorii ar fi isprăvit prin a-l observa. Tot ce simțise, tot ce suferise în cursul zilei se condensase acum într'o singură senzație confuză în care ideile, impresiile toate se pierdeau. I se părea că este un somnambul, trăind un vis nelămurit, și cu conștiința de a nu putea eși din acest vis.

In colțul străzii Caracciolo un claxon apropiat de automobil îl făcu să se întoarcă brusc. Iuțeala mașinii îl împiedică să vadă cine era înăuntru. Oameni fericiți în ori ce caz, oameni bogați cărora ziua de mâine nu aducea probabil nici o grijă.

Atunci mai bine ca ori când, își dădu seama de rolul covârșitor pe care banul îl joacă în viață. Tot ce auzise despre fericirea săracilor i se păru o nerozie. De ce nu era și dânsul bogat? De ce alții mai puțin meritoși aveau mai mult noroc?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din nou, dar cu mai multă violenţă, nedreptatea soartei îl revoltă. Se gândi la câţiva dintre tovarăşii săi, nedemni de situaţia în care se aflau. Îşi aminti de «veteranul», un coleg de şaptesprezece ani pe care două clase repetate nu-l putuseră încă hotărî să muncească. Se gândi la Clenezzi, la Martelli, la Ricciardi; exemplare tipice de aroganţă, de lenevie, de mărginire. Se gândi la Fantini, un elev de clasa patra, un fel de criminal precoce care cu o lună înainte rănise aproape mortal pe un tovarăş mai slab. O faptă care ar fi trebuit să atragă o pedeapsă exemplară, dar care fu înăbuşită ca şi atâtea altele, căci domnul Fantini era un boer cunoscut pe când rănitul nu era decât fiul unui modest funcţionar de minister.

Dar el, Roberto Castelli, ce făcuse? Nimic din toate acestea. O singură greşală comisese: aceea de a fugi. Un lucru neînsemnat pentru cine avea o familie influentă, un lucru grav pentru dânsul care era sărac şi lipsit de părinţi.

Oamenii erau deci răi, bine. Dar atunci, acea dreptate cerească atât de trâmbiţată de preoţi unde era? De ce nu se manifesta oare? De ce atâta lume suferea pe nedrept, de ce atâţia alţi se bucurau de o fericire nemeritată?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pentru prima oară în viaţa lui, se îndoi de existenţa unei fiinţe atotputernice şi drepte. Căci de ce nu l'ar fi ajutat dacă într'adevăr exista? El nu se făcuse vinovat cu nimic; el nu făcuse decât să sufere şi să rabde, atâta tot.

Îi veniră în minte cuvintele auzite odată de la un preot: viaţa e o continuă şi dureroasă încercare; numai prin suferinţă omul va putea dobândi fericirea cerească. Ce vroiau să însemne cuvintele acelea? Alte amărăciuni îl aşteptau încă? Singurătatea, sărăcia îi vor întuneca şi viitorul? Cum se explica atunci fericirea atâtor oameni? Sau era una din acele fiinţe nenorocite, predestinate—ca şi în romane—unei dureri fără sfârşit?

Rezemat de parapetul străzii Caracciolo, «Filosoful» privea acum valurile ce se sfărâmau de zidul înalt, într'o ploae de spumă. În mintea-i obosită un gând ciudat se născu. Dacă s'ar omorî? O clipă de spaimă, câteva convulsiuni şi totul s'ar isprăvi. N'avea ce să regrete, n'avea pe cine să lase. Dimpotrivă, va fi un fel de răzbunare împotriva tuturor acelora care îi făcuseră rău; un fel de mustrare veşnică care le va otrăvi zilele, făcându-le imposibilă orice bucurie.

Şi cu o satisfacţie până atunci necunoscută îşi reprezentă una câte una fi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvane.ro/mdrr1907-1932

a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

gurile tatălui său, a directorului, a pedagogilor; figuri întunecate, chinuite de o remuşcare fără margini. Iată pedeapsa cea mai bună, da; după cum îl persecutaseră pe dânsul tot aşa imaginea lui îi va urmări, cu o cruzime de zece ori mai mare însă.

Şi deja se pregătea să facă gestul desperat, când deodată îl cuprinse o îndoială. Cine îl încredinţa că moartea lui nu-i va lăsa nepăsători? Şi chiar admiţând că evenimentul îi va întrista, cât va dura această întristare? O zi, două cel mult, pe urmă totul va reveni la normal. Acelaş lucru nu se întâmplase oare cu un an înainte când Mosera, un elev de clasa şaptea, murise tuberculos?... O mâhnire de paradă, tradusă prin câteva cuvinte banale, atâta tot. Atunci?... Dar, la urma urmei, ce-i păsa lui?... De ce să se îngrijească atâta de sentimentele unor oameni care nu-i arătaseră decât duşmănie? Ooare pentru dânşii se hotărâse? Dorinţa lui era să scape de o viaţă devenită prea tristă. Odată mort, ce puteau să-i facă compătimirea ori nepăsarea câtorva? Căci în sfârşit...

Printr'o sforţare de imaginaţie îşi văzu de înainte cadavrul rece, găsit pe un punct oarecare al plajei şi înconjurat de o mulţime curioasă; un cadavru ud, deformat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

ca acela al unui domn mort înecat în apele din Santa Marinella şi asvârlit de valuri la mal. Impins de o curiositate bolnăvicioasă evocă scena, căutând să smulgă, la o depărtare de şase ani, amănunte aproape uitate. Revăzu plaja, trupul neînsufleţit al înecatului, pe care figuri necunoscute se aplecau şoptind. Revăzu faţa vânătă, gura întredeschisă şi umedă, în colţul căreia o spumă albă aluneca. Aceiaşi moarte îl aştepta şi pe dânsul, aceleaşi convulsiuni... Privi cu atenţie apa ce vuia dedesubt: era neagră. Şi trebuia să fie şi adâncă, desigur... Un fior rece îl străbătu. Nu, va suferi orice, va înfrunta orice, dar niciodată o astfel de moarte... Şi cuprins de o spaimă instinctivă se întoarse brusc, evitând primejdia acelor ape întunecate care îl atrăgeau ca un vârtej...

In lumina becurilor piaţa Vittoria se întindea acum tăcută, mărită parcă de însăşi pustietatea ei. O linişte adâncă, ciudată după activitatea de mai înainte, domnea şi pe Caracciolo, unde câteva trăsuri cu coşul ridicat staţionau, aşteptând pasageri.

Mirat, „Filosoful“ se uită instinctiv împrejur, apoi spre cer... Marea şi cerul erau întunecaţi, contopiţi la orizont de aceiaşi ameninţare tăcută, pe care un vânt

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din ce în ce mai puternic o apropia...

Şi ploaia căzu ; înainte egală şi mărunţă ; pe urmă cu o violenţă crescândă de mânie...

De aici, «Filosoful» nu-şi mai aducea aminte bine ce făcuse. Îşi amintea numai că se adăpostise în grădină şi că stătuse acolo un timp îndelungat, tremurând de frig, udat de ploaia de Februarie, cuprins de spaima copacilor desfrunziţi cărora vântul dădea o însufleţire sinistră de fantome... Şi apoi nimic... Un fel de insensibilitate fizică, ceva asemănător cu un vis ciudat, un vis confuz şi incoherent, turburat de impresii nelămurite... Şi însfârşit o trezire bruscă, un drum făcut încet, prin străzi întortochiate şi murdare, alături de un sergent necunoscut, în lumina cenuşie şi tristă a dimineţii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VI.

A trecut deja o săptămână şi «Filosoful» tot nu s'a făcut bine. Dimpotrivă, pe zi ce trece se arată mai slab, mai palid. Doctorul atribue întârzierea vindecărei constituţiei debile a bolnavului, dar nici dânsul nu pare convins. Ieri, când m'am dus să-i vorbesc, m'a privit lung şi m'a întrebat dacă il iubesc mult pe Castelli... Când i-am spus că da, o expresie de tristeţă i-a întunecat ochii, alungată imediat de un zâmbet afectuos plin de încurajare. Apoi s'a dus spunând că se va întoarce azi, ceeace a şi făcut dealtfel...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Convorbirea cu doctorul m'a îngrijorat. De ce să mă întrebe dacă îl iubesc pe Castelli ? De ce tristeţea aceea la răspunsul meu afirmativ ?... Roberto să fie oare atât de rău ? In cazul acesta doctorul mi-ar fi spus'o căci mai devreme ori mai târziu tot va trebui să ştiu, şi apoi, nu e admisibil ca dintr'o simplă răceală... In fine, azi îl voi revedea şi voi şti mai bine ce vor să însemne toate acestea...

Ce încet trec ceasurile... Imprejurul meu, aplecaţi pe cărţile deschise, colegii învaţă lecţiile pe care profesorul ni le a dat pentru a doua zi. O tăcere adâncă domneşte în repetitor, turburată numai din când în când de scârţîitul unei bănci mişcate sau de tusea pedagogului care e de câteva zile răcit...

Intristat de această linişte, cobor privirea pe cartea deschisă, căutând să înşel printr'o reculegere forţată timpul prea lung. In zadar. O preocupare mai puternică decât preocuparea şcolii mă urmăreşte, mă obsedează aproape. Mă gândesc că sus, în singurătatea unei odăi tăcute, cuprins de desnădejde şi de boală, există un prieten care suferă... Mă gândesc la «Filosoful», la colegul odinioară atât de neînsemnat şi a cărui prietenie mi-e azi aşa de scumpă... Ce o fi făcând oare ? O fi mai bine ? Se va vindeca cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

rând? Sau poate... Dar nu, nu vreau să mă gândesc la aceasta. «Filosoful» e debil, atâta tot, doctorul însuşi a spus-o şi doctorul ştie...

. . . . . .

Un sunet de clopot depărtat... Colegii părăsesc pupitrele cu sgomot, încep să vorbească, să umble prin sală: e ceasul cinci, ceasul recreaţiei cea mare... Ca debicet mă duc la pedagog pentru a-i anunţa absenţa mea, mă îndrept apoi repede spre scările ce duc la infirmerie...

Văzându-mă intrând, «Filosoful« zâmbeşte şi întinde spre mine mâna slabă.

Nu e cumva o amăgire? «Filosoful» pare a fi mai bine azi: obrazul a prins puţină culoare şi ochii îi strălucesc mai vioi.

— Cum te simţi? întreb, aşezându-mă lângă dânsul.

«Filosoful» face un gest vag şi închide ochii ca şi cum lumina l-ar obosi, pe urmă, întorcându-se din nou spre mine, mă întreabă încet:

— Ce mai e pe la şcoală?

Ce s'a mai întâmplat? Nimic; nimic important în orice caz... Aceiaşi viaţă pe care o cunoaşte, aceeaşi monotonie apăsătoare. Acum câteva zile am avut o teză la matematică care a dat prilej d-lui De

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Astis de a ne certa, căci în afară de Laviano am greşit-o cu toţii.

In ce priveşte geografia, am avut o săptămână liberă căci d-l Rizzo a fost bolnav şi n'a putut ţine lecţii... Ieri însă s-a întors, dar aşa de slab, aşa de îmbătrânit încât ne era mai mare milă să-l privim. Trebue să fi suferit mult sărmanul, pentru ca să se schimbe aşa de repede... Nici acum nu-i tocmai bine, dar vine din datorie căci, spune dânsul, banul trebue câştigat cinstit... Incolo nimic nou. Ba da, uitasem. Azi dimineaţă d-l Moroncini ne-a citit cu glas tare o compoziţie literară făcută de Baruffa, dar aşa de caraghioasă încât râdeam cu toţii... Unele fraze erau aşa de hazlii, un început de descriere mai ales, unde soarele apunea roşu ca un măr copt...

Şi gândindu-mă la talentul descriptiv al lui Baruffa încep să râd ca atunci, mulţumit de a putea înveseli pe „Filosoful".

Dar „Filosoful nu râde; dimpotrivă, o expresie de tristeţă îi întunecă ochii ce privesc visători în gol... La ce o fi gândind? Nu ştiu de ce, mă simt jenat, umilit parcă de această tăcere care mă loveşte ca o mustrare.

Nu, nu trebuia să râd. Imi aduc aminte acum de cuvintele pe care mi le-a spus într'o zi când vorbeam despre Ba-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruffa. Are dreptate. N'ar trebui să ne batem joc de dânsul, căci nu-i vinovat de mărginirea sa, după cum nici alţii nu se pot lăuda cu o inteligenţă ce le-a fost dăruită. Râdem, ne distrăm şi poate că în sufletul său, în momentele de mai adâncă umilire, sărmanul suferă...

Tăcerea aceasta prelungită mă apasă. Aş vrea să vorbesc, să alung din sufletul „Filosofului“ impresia penibilă făcută, dar nu găsesc decât cuvinte stângace pe care nu îndrăznesc să le pronunţ. Mă uit instinctiv împrejur căutând un subiect oarecare de conversaţie... Alături de mine, pe măsuţa de noapte, lângă paharul de apă pe jumătate gol, zăresc o carte ce mi-e necunoscută.

— De unde ai cartea aceasta? întreb brusc, bucuros de a putea însfârşit turbura tăcerea.—Nu ţi-am văzut-o niciodată...

„Filosoful“ tresare şi întoarce capul spre mine întrebător. Sunt nevoit să-i repet fraza căci, cufundat cum era în gânduri, nu m'a auzit...

— Mi-a adus-o doctorul—spune apoi—mi-a adus-o acum câteva zile... E aşa de bun doctorul acesta! Imi aduce aminte de acela care a îngrijit-o pe mama, dacă îţi aminteşti... Eri însă, când l-am rugat să-mi mai aducă o carte, a refuzat căci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spune că am nevoe de odihnă... Era foarte trist doctorul, ieri... A stat cu mine o jumătate de ceas, pe urmă a plecat, recomandând infirmierului să mă îngrijească cât mai bine... Mai târziu a venit şi directorul. Era aşa de schimbat, să fi văzut... M'a întrebat cum mă simt, dacă n'am nevoe de nimic, dacă sunt mulţumit.. Şi toate acestea cu un glas atât de blând, atât de bun încât nu-l mai recunoşteam... La un moment dat s'a aplecat spre mine şi m'a mângâiat chiar... Eram aşa de bucuros... Pe de altă parte însă, nu ştiu de ce, bunătatea aceasta mi-a făcut rău. Aş fi preferat să-l văd mai vesel, mai nepăsător; aş fi vrut...

«Filosoful» se opreşte, întoarce capul spre fereastră, rămâne nemişcat. La rândul meu, aştept să complecteze fraza, dar minutele trec fără ca tăcerea să fie ruptă...

Ce a vrut să înţeleagă oare? De ce să fie întristat de atenţiile directorului? Ce înseamnă această ciudăţenie? Nu, desigur, «Filosoful» nu ştie ce spune, nu ştie cum să se exprime... Numai boala e de vină; noroc însă că peste câteva zile se va vindeca şi atunci el singur va râde de cele ce a rostit...

In umbra liniştită a odăii, unde seara

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coborâtă pe nesimțite a început să năvălească, aud parcă un sughiț... Chinuit de o bănuială, mă aplec spre «Filosoful» și îl chem încet dar «Filosoful» nu răspunde... De ce plânge? L'a supărat poate cineva, a primit vre-o veste dureroasă, o jignire nouă despre care să nu-mi fi vorbit?

— Roberto, auzi, de ce plângi? insist, cuprins de neliniște. De ce nu vrei să-mi spui ce s'a întâmplat? Sau poate că sunt eu cauza întristării tale... Ți-am adresat cumva un cuvânt supărător, ți-am amintit fără să vreau un lucru dureros? In cazul acesta, iartă-mă... Nu? nu sunt eu de vină? Nu ești poate mulțumit de îngrijirile infirmierului? Spuneai totuși... Dar răspunde, vorbește... De ai ști ce rău îmi faci. In loc de a fi vesel că peste câte-va zile te vei reîntoarce printre noi, tu plângi. Înțeleg acum... Te gândești la viața care te așteaptă, convins că va semăna cu aceea din trecut, nu-i așa? In cazul acesta n'ai dreptate căci totul s'a schimbat... Tu însuși nu spuneai că acum toată lumea se poartă bine cu tine și că directorul a venit să te vadă? Dar aceasta nu-i nimic. De-ai ști cum se interesează colegii de tine... Mereu mă întreabă ce faci, dacă te-ai vindecat... Ai fi așa de bucuros dacă i-ai auzi... Mulți dintre ei sunt foarte buni, mai buni de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cum credeam. Ieri, de pildă, în recreaţia cea mare, am vorbit mult cu Servillo care ţine la tine, cu toate că până acum se arăta nepăsător... Ce vrei, a fost şi vina ta. Stăteai mereu la o parte, nu te uitai la nimeni, ca şi cum ai fi fost numai tu în repetitor... Nu trebuia să te porţi asa, iartă-mă că ţi-o spun... E drept că nu puteai fi altfel, dar acum a trecut şi toţi te doresc... Domnul Marasco însuşi, profesorul de franceză, m'a întrebat ieri dacă te-ai vindecat şi a spus că zilele acestea va veni să te vadă... Şi apoi, peste o lună vor sosi vacanţele, şi vei veni la la mine... Să nu mai plângi deci... Ai auzit? Poţi să ai toată încrederea... Dar liniştește-te, Roberto, te rog... nu mai ştiu ce să mai cred... Iţi lipseşte ceva? Vrei să-l chem pe infirmier?

Mă scol, fac câţi-va paşi spre uşă, dar «Filosoful» mă opreşte.

— Nu, mulţumesc, n'am nevoe de nimic... A fost numai un gând, dar acum a trecut... iartă-mă...

Şi «Filosoful zâmbeşte, dar e un zâmbet trist, ca şi glasul ce a şoptit cele câteva vorbe...

. . . . . .

Un sunet metalic de ceasornic căruia ceasornice mai depărtate răspund...

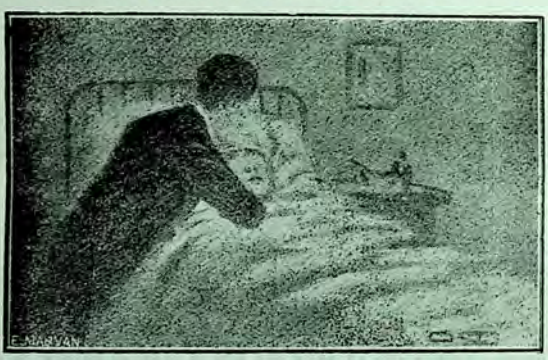
E şase.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

Trezit din reculegerea în care mă aflam, ridic încet capul... Întunericul s'a făcut mai des, jăratecul din sobă s'a stins... In tăcerea adâncă numai aud decât respirația «Filosofului», acoperită din când în când de tusea unui bolnav ce zace în odaia alăturată...

Liniștea aceasta, căreia umbrele serii dau o nedefinită nuanță de tristeță, îmi face rău. Aș vrea să aprind lumina pentru a risipi astfel sentimentul ce mă apasă, dar gândindu-mă la „Filosoful“ mă opresc. Poate că dorește să se odihnească, să rămână singur... Mai bine să plec deci; mă voi întoarce mâine și poate că mâine, găsindu-l mai liniștit, voi putea afla motivul întristării sale...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chinuit de o bănuială, mă aplec spre „Filosoful" și îl chem încet, dar „Filosoful" nu răspunde.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

VII.

«Filosoful» a murit... Vestea aceasta, răspândită fulgerător in întregul internat, provocă o emoţie generală. Necunoscut la început multora, din pricina numărului însemnat al elevilor ce populau liceul, Roberto Castelli atrăsese în ultimul timp atenţia tuturora prin îndrăsneala fugei sale, căreia severitatea regulamentului dăduse o aparenţă de eroism. Gravitatea bolii, care fusese consecinţa firească a acestui act, nu făcuse decât să-i mărească popularitatea ; iar acum că murise, curiositatea primelor zile dăduse loc unui sentiment comun de întristare. Oriunde te-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

ai fi dus, la masă, în orele de recreaţie, atât printre pedagogi cât şi printre elevi, nu auzeai vorbind decât despre Castelli, despre caracterul său, despre situaţia în care se aflase, toate acestea întovărăşite de comentarii, amestecate pe ici pe colo cu regrete.

Acolo însă unde moartea «Filosofului» lăsase o impresie mai puternică era, firește, în clasa noastră. Sfârşitul trist al acestui coleg care, deşi puţin sociabil, manifestase înlotdeauna faţă de toţi o bunătate nealterată şi spontană, îndurerase toate sufletele. Nu-mi amintesc să fi existat vre-unul—chiar printre acei ce se arătaseră mai nepăsători—care să nu fi scăpat un cuvânt de compătimire adevărată. Cu toate că nici o legătură de prietenie nu existase între dânşii şi dispărutul, părerea de rău se exprima totuşi adâncă. «In fond era un băiat bun, întotdeauna gata să te servească şi incapabil de-a-ţi face vre-un rău. Era cam închis, e drept, prea închis chiar; dar cum ar fi putut să fie altfel? N'avea pe nimeni, nu venea nimeni să-l vadă, nu eşea niciodată, nici măcar în vacanţa cea mare... Mereu singur, părăsit de toţi, cum ar fi putut să fie vesel? Fuseseră nişte egoişti. Tocmai fiindcă şedea izolat, ar fi trebuit să-i dea mai multă atenţie, să-l facă să uite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suferinţele pe care le îndura... Ar fi trebuit să-l ajute chiar... De câte ori nu se ivise ocazia de a o face? Nu, desigur, fuseseră răi ; răi şi ingraţi...»

In ce mă priveşte nu mă amestecam în nici o discuţie, dar eram zăpăcit de tot. Mi-aduc aminte că în ora de matematică, chemat la tablă de domnul De Astis pentru a desena un dreptunghiu, cu toate silinţele depuse şi cu toate zâmbetele de compătimire, nu reuşii să fac de cât nişte unghiuri drepte ; iar la geologie, vorbind despre anoploterium (singurul dintre toate animalele preistorice care să-mi fi rămas până acum in minte) la întrebarea profesorului : prin ce caracteristică se deosebeşte, declarai cu cea mai mare seriositate că înota cu urechile.

«Filosoful» fu înmormântat a doua zi, pe o vreme mohorâtă şi umedă, cu un car de clasa treia. In calitate de foşti colegi, furăm nevoiţi să-l conducem la locul de veci, întovărăşiţi de subdirectorul care se temea de reumatisme... «Ce vreţi, dacă ar fi fost tânăr, n'ar fi fost nimic ; dar la o anumită vârstă, obosit de muncă şi de griji, să te duci până la cimitir pe o aşa vreme, e primejdios...»

Şi din punctul său de vedere avea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dreptate, căci pe acela ce nu e în stare s'o înțeleagă, suferința unui biet nenorocit, oricât de mare ar fi ea, îl va întrista întotdeauna mai puțin decât monotonia unei ploi mărunte după o dimineață cu soare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

VIII

In aceiași după amiază fui chemat de urgență la domnul director care trebuia să-mi comunice ceva.

Intrând în cancelarie, găsii pe directorul așezat la biurou, cu capul rezemat de o mână și foarte gânditor.

— D-ta ai fost cel mai bun prieten al lui Castelli, nu-i așa ?—mă întrebă după câteva clipe de tăcere.

— Da, d-le director, cel mai bun...

Directorul mă privi lung, dădu de câteva ori din cap ; apoi, cu un glas în care trecea o întristare sinceră, declară :

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901_1932

— Era un băiat cum se cade, la locul lui... Nu prea învăţa, e drept; dar era liniştit; prea liniştit chiar... Nu mă supărase niciodată, doar acum, în ultimul timp, când cu fuga aceea... De ar fi rămas locului cel puţin. Nu-i vorbă însă că suferise atâta; şi într'o zi sau alta tot...

Directorul se opri căci glasul îi devenise nesigur; întoarse capul spre fereastră, tuşi de câteva ori şi continuă:

— Avea o grămadă de datorii, vezi dumneata... La croitor, la cismar, la administraţia şcolii, în toate părţile. Nu trecea zi fără să nu primesc vre-o reclamaţie. Scrisesem în mai multe rânduri rudelor sale de la Roma, care nu mi-au răspuns nici măcar odată... Cerui informaţii la minister dar fără rezultat. Se pare că afacerile le merseseră prost şi se mutaseră din oraş fără a lăsa urmă. Pedealtă parte oamenii trebuiau plătiţi, căci era dreptul lor, nu? Cu atât mai mult cu cât ministerul fusese înştiinţat... Intr'o astfel de situaţie ce puteam să fac, spune şi dumneata... Să-l ajut eu? Imposibil. Am şi eu greutăţile mele şi la urma urmei nu eram dator... Să cer o amânare a plăţilor? Nici aceasta n'o puteam face, nu depindea de mine... Aşa că vezi... Dar să vin la scopul convorbirei noastre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatrans.vania.ro/mdrr1901 1932

Te chemasem... pentruce te chemasem ? Ah, da...

Directorul luă un pachet învelit în hârtie albă care se afla înaintea lui şi mi-l întinse.

— Pe măsuţa de noapte a lui Castelli s'a găsit pachetul acesta. E adresat dumitale. O amintire, probabil...

Luai pachetul şi îl desfăcui.

Era cartea lui de Amicis: «Cuore». Intr'însa se afla o fotografie a lui Castelli iar pe dos, în caractere nesigure şi mici, era scris :

«Prietenului meu cel bun, pentru ca să-şi aducă aminte de fostul său tovarăş «filosof».

Urma iscălitura.

Odobeşti, via G-ral Istrati—Sept. 1925

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

INDREPTĂRI

Pag.	rândul	în loc de	să se citească
18	11	un ultimul	„un ultim“
22	6	se preocupa	„nu se preocupa“
23	13	va deschide	„vei deschide“
51	13	acestor lipsuri	„atâtor lipsuri“
52	6	trebuia	„trebuiau“
„	8	îi se va	„i se va“
64	12	comoziţii	„compoziţii“
120	4	desperata	„desperată“

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932